

TDK-dolgozat

2021.

Zagyva Benedek
Külkereskedelmi Kar

**A DIGITÁLIS HAGYATÉK KEZELÉSÉNEK SZÁNDÉKA ÉS GYA-
KORLATI LEHETŐSÉGEI A KÖZÖSSÉGI MÉDIAFELÜLETEKEN
KERESZTÜL**

**DIGITAL LEGACY ARRANGEMENTS AND POSSIBILITIES
THROUGH SOCIAL MEDIA SITES**

Dr. habil. Krasztev Péter PhD

Kézirat lezárásának dátuma: 2021. november 7.

TARTALOMJEGYZÉK:

Ábrajegyzék

BEVEZETÉS	1
KUTATÁSI KÉRDÉS	2
KUTATÁSI MODELL	3
1. A DIGITÁLIS HAGYATÉKRA VONATKOZÓ INTERNETTUDATOSÁG ...	3
1.1. Felmérés a digitális lábnyomok halál utáni sorsáról 2014	4
1.2. Digital Death Survey 2018.....	6
1.3. Felmérés a digitális halálról 2021	11
1.4. A felmérések eredményeinek összefoglalása	15
2. DIGITÁLIS HAGYATÉKKEZELŐ RENDSZEREK A GYAKORLATBAN ...	18
2.1. A Facebook hagyatékkezelő rendszere	18
2.2. A Google hagyatékkezelő rendszere	21
2.3. Egyéb hagyatékkezelő rendszerek	24
2.4. A digitális halhatatlanság	26
2.5. Hagyatékkezelő rendszerek és a digitális halhatatlanság összefoglalása.....	28
3. ÖSSZEFOGLALÁS.....	29
IRODALOMJEGYZÉK.....	32

ÁBRAJEGYZÉK

1. Ábra: A felmérésben résztvevők mennyire készítik fel digitális lábnyomukat a haláluk esetére, vallási megoszlás szerint
2. Ábra: A felmérésében résztvevők mit akarnak kezdeni a digitális lábnyomukkal haláluk után, földrajzi tájgységek szerinti bontásban
3. Ábra: A kitöltők, mennyire tartják fontosnak, hogy a saját temetésük online is követhető legyen
4. Ábra: A válaszok megoszlása arra vonatkozóan, hogy a kitöltők kit bíznának meg digitális hagyatékuk kezelésével
5. Ábra: A válaszadók milyen arányban, és milyen feltételekkel vennének részt online temetésen
6. Ábra: A megkérdezettek hogyan döntenének a saját temetésük, online követhetőségéről

BEVEZETÉS:

Öhman és Watson (2019) munkájukban kísérletet tettek arra, hogy megjósolják, az elhunyt személyekhez köthető Facebook profilok milyen ütemben lesznek képesek átvenni az élő felhasználóktól a többséget a felületen. Becsléseik szerint ez még a következő századforduló előtt be fog következni. Mindez attól függ leginkább, hogyan alakul a születéskor várható átlagos élettartam a földön, és sikerül-e az oldálnak az eddigi ütemben növelnie a felhasználói számát. A jelenlegi álláspont szerint, a Facebook ok nélkül nem törli vagy alakítja át emlékdallá senkinek sem a felhasználói fiókját. Ez azt jelenti, hogyha a Facebook nincs értesítve arról, hogy az adott felhasználója már nem tartozik az élők sorába, akkor ugyanúgy fogja megjeleníteni azt, mint az élők profiljait. Ezáltal az algoritmus mások számára fel fogja ajánlani ismerősnek jelölhetőként, emlékeztet a születésnapjára, továbbá elérhető marad minden bejegyzése, feltöltött fényképe, kommentje, az életének minden egyes pillanata, amelyet megosztott másokkal a közösségi médiafelületén, természetesen azokkal a beállításokkal, amelyeket még életében alkalmazott. Ez abból a szempontból problémás, hogy ha az emberek nem kezdenek el gondoskodni arról, hogy mi történjen digitális lábnyomukkal haláluk után, akkor az évszázad második felében Basset (2015) terminológiáját használva, 'digitális zombik' fognak minket körülvenni a legnagyobb közösségi médiafelületen. Hipotézisem szerint, az emberek nem foglalkoznak eleget a digitális lábnyomukkal és azzal, hogy haláluk után mi fogja alkotni a digitális hagyatékat. Ez a felelőtlenség annak köszönhető, hogy ez még fiatal területe az újmédiának, így nem látnak maguk előtt bizonyos mintákat, hagyományokat, amelyeket követni kellene, lehetne. Számos közösségi felület rendelkezik különböző forgatókönyvekkel arra az esetre, ha a felhasználója az életét veszti, azonban ezek nem közismertek, vagy ha ismertek is, az adott közösségi felület teljes felhasználóbázisához képest, elenyészően kevesen használják őket. A szándék adott, hogy ez a tendencia megfordulhasson, de ehhez mindenféleképpen egy magasabb szintű internettudatossággal rendelkező felhasználói generációra van szükség.

Davide Sisto az 'Online Afterlives'(2020) című munkájában azt állítja, hogy a fizikai halál nem egyenlő a digitális halállal, ugyanis ami egyszer rögzítésre került a digitális térben, legyen az bármilyen információ, fénykép, videó, blogbejegyzés, az túléli az egyént. Ezt a fajta 'szimbolikus halhatatlanságot' Robert J. Lifton úgy fogalmazta meg, hogy:

„-Mivel vitathatatlan bizonyítékok vannak arra vonatkozóan, hogy az ember mindenféleképpen meg fog halni – Az emberek táplálnak és fenntartanak bizonyos hiedelmeket, amelyek megerősítik őket abban, hogy az emlékezetük sokkal tovább tart majd, mint a

biológiai életük. Ezt számos úton elérhetik, például utódnemzéssel, vallás iránti elköteleződéssel, vagy az élet bármely területén nyújtott kimagasló teljesítménnyel.¹” (Lifton, 1973)

A szimbolikus halhatatlanság nem az a formája az örökéletnek, amelyet az emberek évezredek óta keresztül vágytak és kerestek. A 20. század egyik legjelentősebb társadalomtudósa, Zygmunt Baumann érzékletesen mutatja be az emberiség mulandóság elleni küzdelmének változatos formáit: a mítoszban Gilgames az örök élet keresésére indult, ahogyan az alkimistáknak is legfőbb célja a bölcsék köve és az örök fiatalság titkának megtalálása volt. Rajtuk kívül számos filozófus, irodalmár, filmrendező, és vallási vezető eljátszott már a halhatatlanság biológiai formájának a gondolatával. A szimbolikus halhatatlanság eszméje mindig is a biológiai halhatatlanság vágyának árnyékában létezett. A társadalom, a szimbolikus halhatatlanság eszközeivel kárpótolta a biológiai halál elszenvedőit, valamint kultúra és a vallás segítségével kísérletet tett lebontani azokat a hiedelmeket, amelyek a halál utáni teljes megszűnésről szólnak. (Baumann, 1992)

KUTATÁSI KÉRDÉS

A fentiek fényében az a kutatási kérdésem, hogy az emberek mutatnak-e hajlandóságot arra, hogy felelős döntést hozzanak a digitális hagyatékuk sorsáról, továbbá vannak-e más lehetőségeik a különböző mainstream közösségi médiafelületek nyújtotta hagyatékkezelő szolgáltatások által, vagy azokon túl?

A digitális örökkévalóság formája, és az utókor számára elérhető tartalom moderáltsága nagyban függ az egyén internettudatos voltától, ami a 21. században elengedhetetlen feltételévé kell, hogy váljon minden egyes felhasználónak, annak érdekében, hogy halálukat követően egyáltalán ne, vagy minél kevesebb ellenőrizetlen tartalom maradjon utánuk és képezze a digitális hagyatékukat.² Ez részben azért is fontos, hogy gyermekeink, unokáink büszkén nézegethessék, mutogathassák, felmenőik egykori közösségi média profiljait, immáron emléktoldalait, akár csak egy családi fényképalbumot és ne kelljen szégyenkezniük az egész világ számára elérhető, papíron még aktív profilunkat böngészve az általunk 2014-ben viccesnek gondolt mémeken, a

¹ Saját fordítás

² A digitális hagyaték az elhunyt személy digitális lábnyoma. Ebbe bele tartoznak a közösségi média profilok, az online levelezés, az általa, vagy róla feltöltött vidék, továbbá a blogbejegyzések, és az üzemeltetett weboldalak. (Digital Legacy Association 2021a). Szinonimája a digitális örökség.

gyerekes bejegyzéseken, továbbá az addigra (potenciálisan) megbotránkoztatást kiváltó politikai és egyéb közéleti kérdésben tett állásfoglalásunk miatt.

KUTATÁSI MODEL

Munkám első felében három kutatás eredményeit ismertetem és vetem össze. -Egy globális vizsgálat, egy Egyesült Királyságból származó, és egy saját kutatás-. Valamennyi felmérés önkitöltős módszer alapján zajlott. Az első 2014-ben, a második 2018-ban, a harmadik pedig 2021-ben készült. A felmérésekhez kapcsolódóan egyes, fontosabb diagramokat és adatsorokat is csatoltam a tanulmányhoz, ezzel segítve a könnyebb szemléltetést. A kutatások anyagának bemutatását követően részletesen, felhasználói szempontból vizsgálom a legnagyobb közösségi oldalak a Facebook és a Google digitális hagyatékekezelő szolgáltatásait, megoldásait. Külön foglalkozom a kisebb felhasználókörrrel rendelkező, tőlük merőben eltérő utat választó közösségi oldalakkal, a teljes digitális halállal és a digitális halhatatlanság témáival, majd egy külön bekezdésben összefoglalom az ezzel kapcsolatban megszerzett legfontosabb tapasztalatokat. Végezetül pedig összefoglalom a kutatásom legfontosabb eredményeit és kísérletet teszek a fentebb leírt kutatási kérdés megválaszolására.

1. A DIGITÁLIS HAGYATÉKRA VONATKOZÓ INTERNETTUDATOSÁG

Mind a digitális tulajdon,³ mind a digitális hagyatéék szempontjából az a legegyszerűbb megoldás, hogyha másoknak is biztosítunk hozzáférést, az általunk kezelt közösségi médiafelületekhez. További lehetőség még, egy digitális végrendelet elkészítése, amely összefoglalja a fontosabb általunk vezetett közösségi oldalakat, tartalmazza a jelszavakat és az egyéb belépési adatokat, ezáltal hozzáférést biztosít az örökösök számára, valamint rögzíti az örökhagyó utolsó kívánságait a megjelölt digitális hagyatéokra vonatkozóan. (Digital Legacy Association, 2021a). Az erre a területre koncentráló internettudatosság tekintetében számos kutatás látott napvilágot. Ezekben a kutatásokban azt vizsgálták, hogy az alanyok hogyan készülnek föl, ha egyáltalán

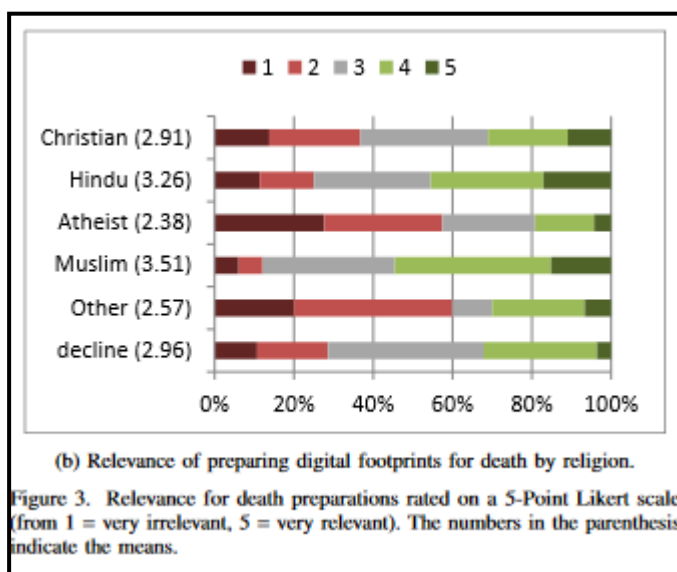
³ A digitális tulajdon olyan értékek javak összessége, amik megvásárlásra vagy létrehozásra kerültek, és a digitális térben vannak eltárolva. Ilyenek lehetnek például a fényképek, videók, filmek, zenék, oldal előfizetések, e-könyvek, és a különböző kriptovaluták. Ezen javak birtoklása sokszor az eszmei értéken túl valós pénzben kifejezhető értéket képviselnek (Digital Legacy Association, 2021a). Tulajdonosuk halálával, a digitális hagyatéék részét képezik.

főlkészülnek, a digitális halálukra,⁴ miként gondoskodnak a digitális hagyatékukról, valamint mindezt milyen formában kívánják megtenni a jövőben, esetleg törölnétek-e a róluk fellelhető információkat a haláluk után, vagy a digitális örökkévalóságot választanák egy róluk szóló emlékdal létrehozásával, akár további lehetőségek kiaknázásával.

1.1. Felmérés a digitális lábnyomok⁵ halál utáni sorsáról 2014

Carsten Grimm és Sonia Chiasson 2014-ben végzett kvalitatív kutatást négyszáz fő bevonásával, akiket négy földrajzi tájegységről válogattak össze (USA, India, Nagy Britannia, és Ázsia⁶). A kutatásban kíváncsiak voltak, hogy a vizsgált alanyok odafigyelnek-e a digitális lábnyomukra? Ismernek-e halállal kapcsolatos online szolgáltatásokat? Hogyan rendelkeznének a digitális lábnyomuk kezeléséről haláluk után? Valamint ki lenne az a végrehajtó, aki kezelné a digitális hagyatékukat?

A felmérésben résztvevők, 44%-a nőnek és 53.8%-a férfinak vallotta magát, a maradék 2,2% megtagadta a válaszadást. A kitöltők életkora 18-69 éves korig terjed, az átlagéletkor 34,8 év.

Vallási megoszlás szempontjából a többség keresztény, de jelentős mértékben képviseltetik magukat muszlimok, ateisták, valamint hinduk is.

Az első kérdéskörben a kutatók kíváncsiak voltak arra, hogy a kitöltők mennyire készítik fel a digitális lábnyomukat arra az esetre, ha meghalnának. A válaszból kiderül, hogy a britek törődnek legkevésbé a digitális lábnyomukkal,

1. Ábra. A felmérésben résztvevők mennyire készítik fel digitális lábnyomukat a haláluk esetére, vallási megoszlás szerint. (Grimm és Chiasson, 2014)

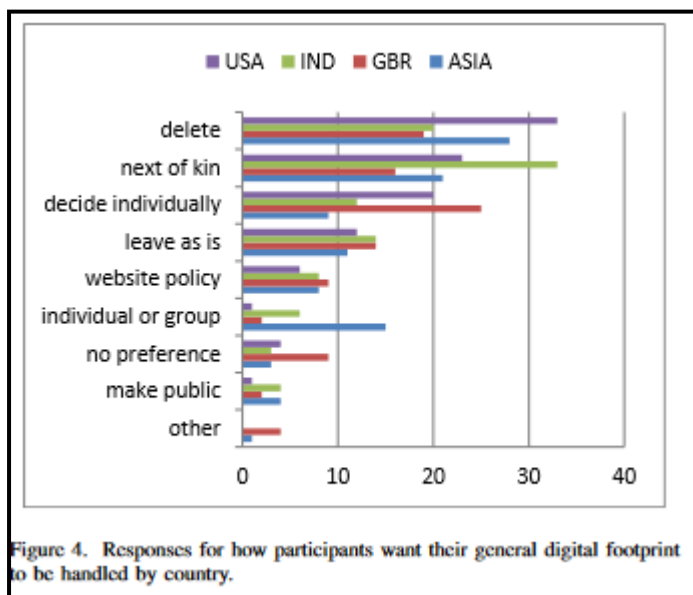
25%-uk egyáltalán nem tartja fontosnak, hogy odafigyeljen erre és további 30% pedig kevésbé fontosnak

⁴ A digitális halál egy igen szélesen értelmezett fogalom. Mondhatjuk egy élő személy halálára, amely hatással van a digitális világra, vagy egy digitális tárgy vagy eszköz halálára, amely hatással van az élők világára. (Pitsillides et al., 2012)

⁵ A digitális lábnyom a digitális halhatatlanság és hagyaték legfontosabb összetevője, amely magába foglalja az összes online térben végzett cselekedetet, fényképet, megosztást, böngészési előzményt.

⁶ Az 'Ázsia' csoportba 45 Fülöp szigeteki, 42 indonéziai, 12 vietnámi, és 1 thaiföldi kitöltő tartozik.

tartja a digitális lábnyommal való foglalkozást. Vallási szempontból is jól látszanak a különbségek, a digitális lábnyom halálra való felkészítésének kérdésében (1. Ábra), a hinduk és a muszlimok egyaránt fontosnak tartják, ellentétben az ateistákkal vagy a diagramon nem nevesített kisebb vallási felekezethez tartozókkal.

2. Ábra. A felmérésében résztvevők mit akarnak kezdeni a digitális lábnyomukkal haláluk után földrajzi tájgységek szerinti bontásban. (Grimm és Chiasson, 2014)

2. Ábra). Az Egyesült Államokbeli, és az ázsiai válaszadók többsége 33%, és 29%, a fiók törlése mellett foglal állást, ezzel szemben az indiaiak jelentős része, 33%-a, a legközelebbi hozzátartozójára bízna a fiókjai feletti döntést. A Britek 25%-a inkább egyénileg döntenék el azt, hogy hogyan, akarják kezelni a digitális lábnyomukat, de itt is magas, 19% azok aránya, akik a törlést látják a legjobb megoldásnak. Grimm és Chiasson többfajta módon vizsgálta az alanyok döntéseit arra vonatkozóan, hogy miként végrendelkeznének változatos digitális hagyatékukról. A vizsgált kérdéskörök közül a válaszadók egyértelmű többsége törölné az E-mail fiókját, a chat beszélgetéseit, a randioldalt, online szerencsejátékkal foglalkozó oldalon regisztrált profilját. A leginkább eszmei értékkel rendelkező javakkal kapcsolatban megoszlik a megkérdezettek tábor. A felhőben tárolt fájlokat, fényképeket, blog bejegyzéseket, inkább a legközelebbi hozzátartozó gondjaira bízna. Arra vonatkozóan, hogy a megkérdezettek milyen formában kívánnak végrendelkezni a digitális lábnyomuk sorsáról, a többség úgy nyilatkozott, hogy elsősorban személyes kommunikációval, másodsorban pedig az általa használt felületeken történő beállítások segítségével. Az itt mért értékek között nem volt nagy különbség. A digitális hagyaték kezelőjének a megkérdezettek nagyarányú többsége az összes megkérdezett több mint

A halál utáni online szolgáltatásoktól (online temetés, felhasználói fiókok öröklése, e-mail az elhunyt személytől) a megkérdezettek majdnem minden tagja, 99% idegenkedik, noha már halott hasonló eseményekről. Tekintve az alacsony számokat, a kutatók nem látták értelmét, hogy ezekből az adatokból messzemenő következtetéseket vonjanak le vallási és földrajzi szempontból. A harmadik kérdésre, amely a digitális hagyaték kezelésére vonatkozott a kutatók a különböző földrajzi pozíciók szerint igen eltérő válaszokat kaptak (2.

50%-a, közelebbi hozzátartozóját, vagy barátot jelölne ki, ezt követik azok, akik az ügyvédjüket, vagy egy közjegyzőt bízák meg ezzel a feladattal (Grimm, Chiasson, 2014)

Online gyászszertartásokról a megkérdezettek 47,3% hallott már, de az emberek nem rendelkeznek gyakorlati tapasztalattal, mivel a válaszadók elenyésző része, az összes megkérdezett 0,5%-a vett már részt ilyen eseményen. A digitális lábnyomokra vonatkozóan nagyobb elköteleződést vártak a kutatók azok alakításának tudatosságával kapcsolatban, az azonban meglepte őket, mennyire hangsúlyosan vannak jelen a törléspárti vélemények, amelyek népszerűsége a kérdezett kör vallási és földrajzi megosztottsága ellenére is kimagaslóan látszott. (Grimm, Chiasson, 2014)

A megkérdezettek átlagéletkora viszonylag alacsony, mindössze 34,8 év volt, amelyből az következik, hogy még többségük nem, vagy elvétve találkozott gyással a digitális térben, esetleg nem vesztett még el olyan hozzátartozót, ismerőst, aki jelentős digitális lábnyommal rendelkezett volna. Így nincs releváns tapasztalata ezzel kapcsolatban. Az idő múlásával minden generáció 'belenő' a közösségi médiába, és elkerülhetetlenül találkozni fog az online gyászszertartás különböző formáival, amely szükségszerűen magával kell, hogy hozzon egy tapasztalati tudást, ami a digitális lábnyom tudatos kialakítására vonatkozik (Grimm, Chiasson, 2014) (Buzás, 2012).

1.2. Digital Death Survey 2018

Grimm és Chiasson 2014-es felmérése óta eltelt időben, a szakma oldaláról egyre többen kezdtek el foglalkozni a digitális lábnyom alakításával, és a digitális hagyatékról való végrendelkezés kérdésével. Ilyen szervezet, az angol Digital Legacy Association, amely 2015-ben alakult és céljául tűzte ki, hogy segítségére legyen az embereknek a digitális hagyaték rendezésében, az utolsó kívánságok megvalósításában és a mindennapi felhasználók internettudatosabbá tételében. A szakmai munka és a konferenciák szervezése mellett rendszeresen készítenek közvéleménykutatásokat is. Ilyen a legutóbb 2018-ban elkészített 'Digital Death Survey' is, ami szemmel láthatóan érzékelteti, hogy hogyan gondolkoznak az emberek a digitális halállal és a digitális hagyaték kezelésével kapcsolatban (Digital Legacy Association 2021b).

A kutatás kvalitatív volt és a szervezők mintegy 340 főt kérdeztek. A résztvevők között nagy arányban felülreprezentáltak voltak a női válaszadók (78%). Az életkor szempontjából a megkérdezettek negyede fiatalkorú (18-24) a többi korosztály egyenlő szinten 10-15% körül

képviseltette magát. A rasszokat tekintve a többség, 82% európai, és elvétve vannak a kitöltők között ázsiaiak, afroamerikaiak, latinók, és egyéb kisebbséghez tartozók. (Digital Legacy Association, 2018)

A válaszadók zöme pozitívan áll hozzá az új technológiák és az új közösségi médiafelületek használatához. Ez meg is látszik a közösségi média használati kérdéseken, hiszen a kutatásban kérdezett médiák javarészához igen népes felhasználótábor lehetett csoportosítani. Azt, ahogyan az egyes rendelkezések, törvények, és szabályozások kezelik az elhunytak profiljait nagyarányú, 70%-os elutasítottság jellemzi. Ezzel szemben a megkérdezettek 92%-a nem rendelkezett még arról, hogy mi történjen közösségi média profiljával, abban az esetben ha meghalna. A többség, 89% még nem volt megjelölve, mint hagyatéki kapcsolattartó. A halál utáni interakciókkal kapcsolatban megoszlanak a vélemények. A válaszadók 30% szeretné, ha halála után törölnék a közösségi média profilját, 40% kérdéses és további 30% pedig a halála után is megtartaná azt. Azonban, nagyon kis arányban, mindössze 17%-ban vannak azok, akik úgy gondolják, hogy a halál után is 'aktívnak' kellene maradnia a gazdátlan fiókoknak. Az inaktívvá vált profilok láthatóságára vonatkozóan, külön vizsgálták az egyes felületeket. Kijelenthető, hogy a kutatásban résztvevők többsége, átlagosan 60%-a nem szeretné, ha azok, láthatóak maradnának halála után (Digital Legacy Association, 2018).

A népszerűbb, több maradandó fényképpel és életeseeményekkel rendelkező felületeknél (Facebook, Instagram) megjelent egy trend, miszerint a megkérdezettek szűk 20%-a kifejezetten fontosnak tartja, hogy a halála után is elérhető és látható legyen a profilja. Azonban a megkérdezettek körében 60% körül van a halál utáni videó, és e-mail üzenetek elutasítottsága. Ennél is magasabb viszont, az aktív interakcióra képes digitális avatar, valamint fizikailag létező robotba/cyborgba átörökített 'lélek' iránti ellenszenv, ami meghaladja a 80%-ot, emellett beszédes az az adat is, hogy az efféle technológiák iránt határozottan elkötelezettek aránya, mindössze 2% körül mozog. Az online gyászfeldolgozással kapcsolatban számos korábbi feltételezés nyert igazolást. A kitöltők 70%-a látogatta már meg elhunyt ismerőse oldalát, és ebből 25% posztolt, vagy kommentelt valamit az ott található bejegyzésekhez. Arra kérdésre, hogy küldött-e már (privát) üzenetet elhunyt ismerősének, a válaszadók mindössze 13%-a válaszolt igennel, a többi nemmel. Az online gyász elsődleges felülete a Facebook 53%, ezt követi jócskán lemaradva a harmadik féltől származó, a kutatás által nem nevesített megemlékező weboldalak 29%, majd az Instagram 6%. Emellett arra kérdésre, hogy milyen tapasztalataik vannak, hogyan reagál a közösségi média, a betegséggel, gyással, vagy tragédiákkal kapcsolatos eseményekre a

megkérdezettek 41%-a pozitív tapasztalatokkal tud szolgálni, és mindössze 5%-nak van negatív benyomása ezzel kapcsolatban. Ugyanakkor érdemes megjegyezni, hogy van egy szintén nagy, 39%-os réteg, aki nem használja arra a közösségi médiát, hogy hírt adjon a negatív eseményekről. A pozitív tapasztalatok, rámutatnak arra, hogy a megkérdezettek majdnem fele, 49%-a ajánlaná ismerősének, hogy posztoljon a gyászfeldolgozás megkönnyítésének céljából. Velük szemben 15% ellenzi ezt a cselekedetet. (Digital Legacy Association 2018)

A kutatók kíváncsiak voltak az online felületeken végzett gyászszertartások ismertségére és népszerűségére is. A válaszadók mintegy 95%-a még nem vett részt online temetésen. Arra kérdésre, ha máshogy nem tudnák megoldani a jelenlétet, részt vennének-e online formában egy szeretttük temetésén a válaszadók több mint fele pozitív visszajelzést adott 21,5% 'nagyon fontos', és 33,5% számára 'fontos' lenne, hogy részt tudjon venni egy hozzá közel álló személy temetésén online formában. Ha megfordul a kérdés és a kitöltőknek a saját temetésük online formában való követhetőségéről kell döntenük (3. Ábra), akkor 17% tartja 'nagyon fontosnak' és 28% csak simán 'fontosnak' azt, hogy szeretteik a távolból is követhessék a gyászszertartást. Emellett 18% úgy gondolja, hogy 'egyáltalán nem lenne számára fontos', és további 25% pedig semleges álláspontot képvisel, a saját temetés online elérhetőségének kérdésében. (Digital Legacy Association 2018).

Q21 - If a family member or friend could not attend your funeral, how important would it be to you that they could have the option to be present virtually / remotely (via videostreaming, webcasting, Facetime, Skype, or another mechanism for streaming)?		
#	Field	Choice Count
1	Extremely important	17.09% 54
2	Somewhat important	28.80% 91
3	Neither important or unimportant	25.00% 79
4	Somewhat unimportant	10.76% 34
5	Extremely unimportant	18.35% 58
		316

3. Ábra. A kitöltők, mennyire tartják fontosnak, hogy a saját temetésük online is követhető legyen (Digital Legacy Association, 2018).

A halállal kapcsolatos tudatos tervezés kérdéseire is nyitottak voltak a válaszadók, 70%-uk szívesen olvas a digitális hagyatékkal kapcsolatban, és közel 80% nyugodtan tud gondolkodni és beszélni a halállal és gyással kapcsolatos témákról, mind családjá, mind nagyobb nyilvánosság előtt. Ezt igazolja, hogy a megkérdezettek 78%-a hallgatta meg, beszélgetett már közeli

hozzátartozójával annak haláláról, utolsó kívánságairól, és a teendőkről halála esetén. Fordítva ez az arány egy kicsit mérséklődik. A kitöltésben résztvevők 64% beszélt már a saját haláláról valakivel. (Digital Legacy Association 2018)

A Digital Legacy Association felméréséből néhány tanulságot mindenképpen érdemes levonni. Noha nagyarányú, 70%-os elutasítottság jellemzi a techcégek halál utáni adatkezelési módszereit, a megkérdezettek mégsem gondoskodnak a digitális hagyatékukról, hiszen a felmérésben résztvevők mindössze 8%-a végrendelkezett a profilja sorsáról, ami ellentmondásossá teszi a választ, ugyanis ha nem bíznak bennük, akkor minek bízzák rájuk az adataik kezelését a halál után? Meglátásom szerint, ebben az esetben inkább az játszik szerepet, hogy az emberek döntő többsége nem ismeri az ide vonatkozó jogszabályokat, ami jól látszik az általam készített felmérésre kapott válaszokból is. De ez érthető is, hiszen a társadalom nagy többsége reflexszerűen pipálja be az elé kerülő adatkezelési tájékoztatókat, valamint még nem érzik szükségét annak, hogy végrendelkezzenek, vagy megismerjék az általuk használt közösségi oldalak szabályozását mivel egyrészt nem is biztos, hogy sok mindent megértenének belőle, másrészt az életük jelenlegi folyása nem mutatja jelét annak, hogy közel lehetnek a halálhoz (Digital Legacy Association 2018).

A végrendelkezés módjáról nem érdemes messzemenő következtetéseket levonni, ugyanis ahogyan az már látszott az előző, Grimm és Chiasson féle felmérésben a legtöbb ember megelégszik azzal, hogyha szóban elmondja a hozzá közelálló ismerőseinek, hogy milyen formában kíván végrendelkezni, akár a földi javairól, akár a digitális hagyatékának sorsáról. Erre, ráerősít, hogy a Digital Legacy Association felmérésben résztvevők, 64% beszélt már a haláláról valakivel.

A törléspártiak, ahogyan az Grimm és Chiasson felmérésében is látszott, itt is rendelkeznek egy biztos bázissal. Ugyanakkor, a felmérés feltár egy újabb réteget, mégpedig azokat, akik nem szeretnék életük emlékeit töröltetni haláluk pillanatában. Ők elsősorban a Facebook és Instagram fiókjaik megtartása mellett érvelnek, tekintve, hogy ezeken a felületeken több emlék, és életesemény is jól dokumentálva, akár fényképpel, albumba rendezve jelenik meg. Az ő esetükben érthető, hogy nem akarják egy élet 'munkáját' egyik pillanatról a másikra kitörölni. A halál utáni digitális interakciók legyenek bármilyen formában, akár üzenet, videó, vagy digitális avatar, mindkét ismertetett felmérésben magas szintű elutasítottságnak örvendenek.

Az online gyászfeldolgozás szempontjából, megállapítható, hogy Zelena András álláspontja beigazolódik mely szerint:

„az újmédiában közzétett egyéni veszteséget közösségi veszteségélménnyé tágítja a felhasználó a web2.0-n való nyilvánossá tétellel. A visszacsatolások (reagálások, kommentek, különböző emotikonokkal való válaszadások) révén egyéni veszteségélménye közösségi veszteségélménnyé duzzad, a közösségi együttérzés, a hiányérzésében való osztozás segíti individuális veszteségtapasztalatának következő szintre lépését.” (Zelena, 2017)

A közösségi veszteségélmény feldolgozása mellett, azonban jelen van egy nagyarányú nyitottság, amely az új technológiák gyászszertartások menetébe történő bevonásában nyilvánul meg. De akadnak olyanok is, akik határozottan ellene vannak ezeknek az új megoldásoknak. Erre magyarázatul szolgálhat, hogy a kérdőívek elkészítésekor még nem voltak elterjedtek ezek a gyakorlatok, noha az emberek hallottak már róluk, de az alapvető kulturális normák szerint eljárva, személyesen adták meg a végtiszteséget az elhunytnak, és csak nagyon ritka esetben születtek olyan kivételes esetek, ahol online is követhető volt egy-egy esemény. A koronavírus járvány azonban ezt a helyzetet is átírta. Az utazási korlátozások, és az összejövetelek létszámát maximalizáló szigorú szabályozása miatt előtérbe kerültek és egyre gyakoribbá váltak az online nyilvános temetések, amelyeken korlátozás nélkül részt vehetnek a gyászoló hozzátartozók és barátok. (MacNeil et al., 2021)

A közösségi gyász már régóta jelen van az emberek életében, a halotti tor és a virrasztások mind ennek a részét képezik. A közösségi médiafelületeken tapasztalható gyász ehhez képest gyakorlati lefolyásában sokszor ellentétbe kerül a valódi gyásszal és az igaz, őszinte megemlékezéssel az elhunyttról. Davide Sisto (2020) szerint ezek a folyamatok a legjobban akkor figyelhetők meg, amikor egy híres művész, sportoló, vagy közéleti szereplő eltávozik az élők sorából, és megjelenik a többi 'híresség', hogy lerója kegyeletét egy megemlékező poszton keresztül. Ilyenkor előkerülnek az elhunyttal készült közös képek, vagy az életének emlékeztetői jeleneteit bemutató kép és videómontázsok, híres idézetek, anekdoták, amelyek eredeti céljukat tekintve az elhunyt emberi nagyságát hívatottak igazolni, de sokkal inkább egy lájkbajnoksággá avanzsálnak, ahol az győz, aki minél hamarabb, minél több reakciót tud összegyűjteni, a 'megemlékezésével'. A közösségi gyász hasonló, kevésbé szélsőséges elemei a magánemberek egykori felhasználói fiókjai környezetében is megjelennek, néhol súrolják a jó ízlés határát, de sokkal őszintébbek és emberközelibbek mint a hírességek esetében. Ezek a digitális formában történő megemlékezések a kívülállók számára is betekintést nyújthatnak egy általuk kevésbé ismert

ismerősük, vagy egy általuk nagyra tartott személyiség búcsúztatásába. Így bárki egy olyan társaság tagjának tudhatja magát, ahol a többiekkel közösen osztozik a gyász fájdalmában és (online) jelenlétével megtiszteli az elhunyt emlékét.

1.3. Saját felmérés a digitális halálról 2021

A friss, poszt-covid trendekről nem találtam elérhető felméréseket. Noha fontos lenne látni, hogy egy világjárvány miként képes átformálni az emberek gondolkodását, a digitális hagyatékezeléssel, a halálhoz való viszonnyal, és az online temetkezéssel kapcsolatban, így úgy döntöttem, hogy egy kis mintán magam készítek nem reprezentatív kutatást, hasonló kérdésekkel, mint amelyeket a korábban ismertetett kutatásokban föltek. A kérdések, a válaszadók kategorizálásán kívül három témakört érintenek. Az első, a közösségi médiafogyasztási szokásokhoz, és a fiókok hozzáférhetőségéhez kapcsolódik. A második, a digitális hagyatékkal és az azok kezelésével kapcsolatos dilemmákra, szokásokra és fogalmakra kérdez rá. A harmadik pedig az online gyászszertartásokhoz fűződő viszonyokat hívatott szemléltetni.

A felmérésre 72 fő válaszolt, önbevallásos módszer alapján. Nemek megoszlásában 68% nő és 32%férfi, tehát bő kétharmados női többség tapasztalható. Korcsoportok szerint jól elosztottak az erőviszonyok. 19,4% 19-24 éves kor közötti. 20,8% 25-34 éves kor közötti. 33,3% 35-44 éves kor közötti. 16,7% 45-54 kor közötti. A rasszokra és a kitöltők vallási hovatartozására ugyan nem kérdeztem rá, de feltételezem, hogy a fehér, keresztény, európai vélemények vannak egyértelmű többségben. A legmagasabb iskolai végzettség tekintetében a kitöltők mintegy 40%-ának érettségije van, és meglehetősen nagy arányban, a kitöltők mintegy 48,6%-a rendelkezik valamilyen felsőfokú végzettséggel. Településszerkezetileg a válaszadók több mint fele, 51% -a fővárosban lakik, további 15% megyeszékhelyen vagy megyei jogú városban, 25% él egyéb városokban, és mindössze 8% falun (Saját felmérés, 2021).

A közösségi médiafogyasztási szokásokhoz kapcsolódóan arra voltam kíváncsi, hogy a válaszadók mennyit használják a közösségi médiafelületeket naponta? A válaszokból kiderül, hogy eléggé megoszlának a szokások, de több mint a felük, naponta 2 óránál is többet tölt 'szörföléssel' és közülük 25% naponta négy óránál is több időt van jelen ezeken a szíjtokon. A legnépszerűbb felületek közé tartozik a Facebook, a kitöltők 95,8%-a használja rendszeresen. Ezt követi a Youtube 76,4%-kal, majd az Instagram 59,7%-kal, és tőle jócskán lemaradva a TikTok 23,6%. Érdekes adat, hogy szerte a világon nagy népszerűségnek örvendő és elterjedt Twitter, a válaszadók mindössze 6,9% át képes megszólítani (Saját felmérés, 2021).

A közösségi médiafelületeken történő nyilvános interakciókhoz kapcsolódó szokások megoszlának. Markáns többség, a megérkeztettek 40,3%-a havi szinten ad 'életjeleket' magáról, de a válaszadók több mint egyharmada, 37% hetente, vagy néhány naponta rendszeresen posztol az oldalára és mindössze 19% az, aki évente egyszer, vagy annál is ritkábban tesz közzé bejegyzéseket. A felméréshez külön kérdeztem rá a rövid sztorikra, történetekre, mivel ezek eltérő funkcióval rendelkeznek, mint az oldalra kitett posztok, ugyanis az így megosztott történetek többségben időben aktuális eseményekről szólnak és emiatt korlátozott ideig elérhetőek. Az eredményeket összehasonlítva látszik, hogy a rendszeresen posztolók, (naponta többször, hetente többször, havonta többször) 33,4% szinte ugyanolyan arányban képviseltetik magukat. Velük ellentétben a ritkábban posztolók 31%, részéről egy nagyobb átcsoportosulás figyelhető meg, azok irányába, akik szinte egyáltalán nem posztolnak semmit történetként 32% A kitöltésben résztvevők fogalomismeretére is kíváncsi voltam. A digitális halál kifejezésről 25%, a digitális halhatatlanság kifejezésről 19,4%, a digitális örökség kifejezésről pedig 29,2% hallott már korábban (Saját felmérés, 2021).

Az adataikhoz való hozzáférésre irányuló kérdések többek között kiterjedtek az e-mailes szolgáltatásokra is. A válaszadók 80%-a rendelkezik kizárólagos belépési jogosultsággal az email fiókjához, a többiek másnak is megadták a belépési adataikat. A Facebook profilok tekintetében más a helyzet. Itt a megkérdezettek, 86%-a tud egymaga belépni a saját felületére, és 11% pedig másoknak is lehetőséget biztosít hozzá. Az internetbanki szolgáltatásokkal kapcsolatban hasonló tendenciák bontakoznak ki, 82% rendelkezik kizárólagos belépési joggal, és 10% biztosít hozzáférést másoknak is, ugyanakkor itt megjelenik egy mérhető kisebbsége azoknak, akik nem használják ezt a szolgáltatást. Arra vonatkozóan, hogy használják-e a jelszó megjegyzése funkciót; változatos válaszok születtek. Jól látszik, hogy a többség, majdnem két harmad rendszeren azokhoz az oldalakhoz használja ezt a funkciót, amelyeket gyakran látogat. Velük szemben a válaszadók, valamivel több, mint egyötöde, minden alkalommal kitölti a belépési adatait az eszközén. A másik adatok biztonságára vonatkozó kérdés az az volt, hogy más is fel tudja-e oldani az ön mobiltelefonját? Itt a többség, 68% igennel válaszolt és 32% mondott nemet. Továbbá a kitöltők, 34%-a védi a számítógépét, az 'illetéktelen' felhasználók elől, viszont, 61% másoknak is megengedi, hogy használják azt. A digitális hagyaték kezelésével kapcsolatban is kérdeztem a kitöltőket. Arra a kérdésre, hogy a kitöltők egyetértenek-e jelenlegi törvényi szabályozással, amelyek alapján a közösségi médiaszolgáltatók az elhunyt felhasználók adatait kezelik? A kitöltők 5,6%-a válaszolt igennel, 21% nemmel és a többi 73% nem ismeri az ide vonatkozó jogszabályokat. A digitális hagyatékkezelést tovább fejtegetve, kíváncsi voltam,

hogy a megkérdezettek, kit bíznanak meg a digitális hagyatékuk kezelésével? Itt a legtöbb esetben, 76,4%-ban közeli hozzátartozóra, vagy barátra bízják ezt a feladatot és 19,4% nyilatkozott úgy hogy senkire sem bízna a digitális hagyatékának kezelését (4. ábra) (Saját felmérés, 2021).

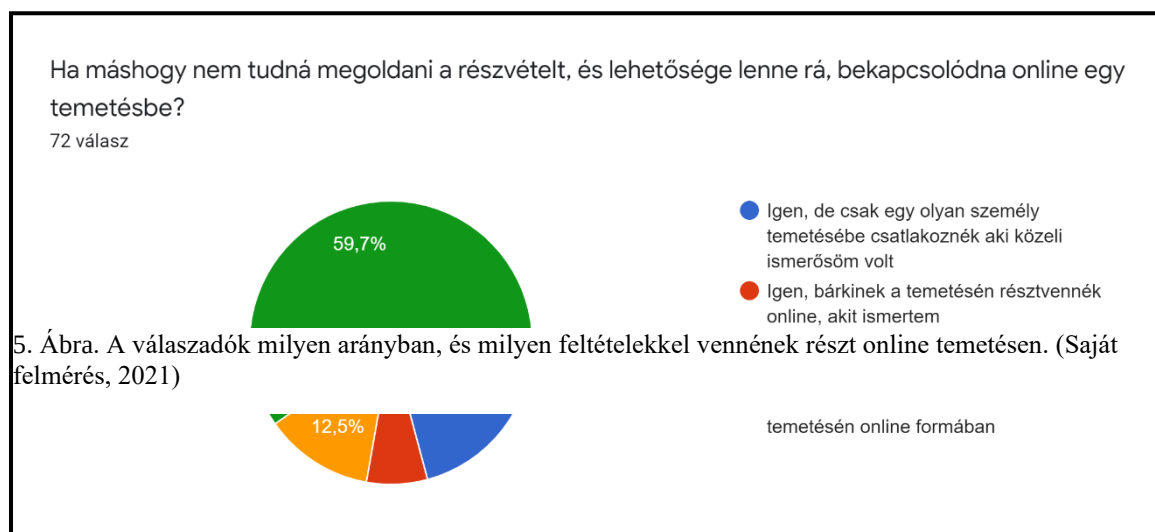

4. ábra. A válaszok megoszlása arra vonatkozóan, hogy a kitöltők kit bíznanak meg digitális hagyatékuk kezelésével (Saját felmérés, 2021).

A digitális hagyaték sorsával kapcsolatban változatos válaszok születtek, ugyanakkor megfigyelhető, hogy itt is jelentős többséget alkotnak a törléspárti vélemények, 36% és további 15% ha idevesszük azokat is, akik egyenként válogatnák ki, melyek azok a tartalmak, amelyeket megtartanának, de biztosak abban, hogy digitális lábnyomuk többségét töröltetnék. Ugyanakkor vannak olyanok is, akik az örökösökre bízják, hogy ők mit tartanak meg belőle 18%, és akadnak, akik még nem tudják mi lesz majd a sorsa 14%, de egy kis részük 7%, megelégedne azzal, hogyha minden úgy maradna, ahogy most van. A halál utáni szolgáltatások kiválasztásának tekintetében a válaszadók leginkább egy erősen konzervatív álláspontot képviselnek. Ez abban mutatkozik meg, hogy többségük, mintegy 55,6% nem kíván igénybe venni semmilyen szolgáltatást, amivel aktív vagy passzív interakciót folytathatna szeretteivel. Azonban 28% belemenne abba, hogy a már meglévő közösségi oldalon vezetett fiókja emlékdallá alakuljon. Ugyanezt az emlékdallal készítést egy másik felületen keresztül a válaszadók 5,6% tartaná elképzelhetőnek. Az előre megírt, hozzátartozóknak és közeli ismerősöknek szánt e-mail üzeneteket, mindössze 3% választaná. Ennek az egy fokkal személyesebb videóüzenet formáját, 8% venné igénybe. A leginteraktívabb megoldást, egy digitális avatar létrehozását, amely kommunikációra is képes, 5,6% választaná (Saját felmérés, 2021).

A digitális hagyaték kezelésére vonatkozó konkrét lépésekről is születtek kérdések. A megkérdezettek 88,9% még nem állított be hagyatéki kapcsolattartót Facebookon keresztül, 6,9% igen, és 4,2% nem rendelkezik Facebook profillal. A válaszadók 12,5%-át már jelölte valaki hagyatéki kapcsolattartónak, 83,3% ot még nem, a többieknek nincs profiljuk. Hasonló válaszok születtek a Google inaktív fiókkezelőjével kapcsolatban is, 91,7% nem használja ezt a szolgáltatást, 2,8% ellenében. A többiek itt sem rendelkeznek felhasználói fiókkal (Saját felmérés, 2021).

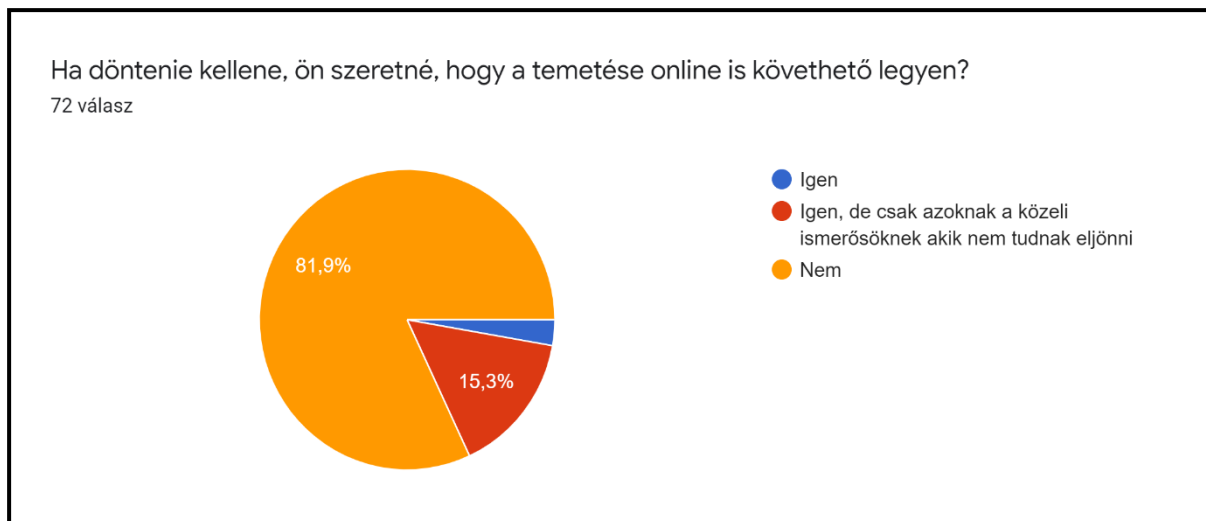
A kérdések utolsó témaköre az online temetésekkel és a digitális gyással foglalkozott. A válaszadók mindössze 9,7% hallott már online temetésekről. Az összes megkérdezettből egy ember vett részt mindezidáig ilyen eseményen. A szándékot arra vonatkozóan, hogy a megkérdezettek részt vennének-e egy online temetésen eléggé előreutatónak mondanám (5. ábra) (Saját

felmérés, 2021).

A válaszadók 59,7% elzárkózik ettől a lehetőségtől, 12,5% úgy gondolja, hogy közeli ismerősen nem vállalná a részvételt online formában, velük ellentétben, 20,8% pedig pont, hogy a közeli ismerősei temetésén venne részt annak ellenére, hogy online van. Mindössze 7%-nak nem jelent problémát, az online tér, és bármilyen ismerősenek a temetésén részt venne ebben a formában (5. Ábra). Abban az esetben, ha a szerepek felcserélődnek fordul a kocka. A felmérésben résztvevők 82% elzárkózik attól, hogy a saját temetése online is követhető legyen. 15,3% megengedné a közeli ismerősöknek, hogy távolról becsatlakozzanak, és 2,8% pedig minden érdeklődő számára követhetővé tenné azt (6. Ábra). A közösségi oldalakon történő gyász szempontjából, arra voltam kíváncsi, hogy milyen aktusokat végeztek mindezidáig a válaszadók. 47% látogatta már meg elhunyt ismerőse közösségi média profilját. 5,6% posztolt, vagy

kommentelt a részvét kifejezése céljából, és mindössze egy fő, 1,4% küldött privát üzenetet elhunyt ismerősének. A válaszadók, másik fele 50% ezek közül még egyik cselekményt sem csinálta (Saját felmérés, 2021).

6. Ábra. A megkérdezettek hogyan döntenének a saját temetésük, online követhetőségéről (Saját felmérés, 2021)

1.4. A felmérések eredményeinek összefoglalása

Konkrét lépések a digitális hagyaték kezelésével kapcsolatban elenyésző számban történtek, mindhárom kutatás esetében. Grimm és Chiasson 2014-es kutatásában (a továbbiakban 'első kutatás'), arra kérdezik rá, hogy felkészítik-e a digitális lábnyomukat a haláluk esetére? A felmérésben résztvevők többsége, negatív, vagy semleges álláspontot foglal el. A Digital Legacy Association (a továbbiakban 'második kutatás') felmérésében résztvevők 84%-a még nem állított be a Facebookon hagyatéki kapcsolattartót, 11% ellenében. A Google inaktív fiókkezelőjének még rosszabb számai vannak, itt a kitöltők 90%-a nem veszi igénybe ezt a szolgáltatást, szemben a 3,2%-kal aki él a lehetőséggel. A saját kutatásom (a továbbiakban 'harmadik kutatás') esetében sem jobbák a számok, a Facebooknál, 88,9% nem használja, 6,9% igen. A Google-nél 91,7% nem használja és 2,8% igen. Az alacsony számoknak legfőbb oka, hogy - ahogyan már korábban utaltam Buzás Andrea munkájára -, a web 2.0 alkalmazások még gyerekcipőben járnak. Ennek megfelelően a felhasználatókat fiatalabbik része, amely már tudatosan tudja kezelni az oldal funkcióit, de még nem került közel a halálhoz, még nem jutott el oda, hogy döntést kelljen hoznia a digitális hagyatékának sorsáról, és nincs tapasztalata a digitális hagyatékrendezéssel kapcsolatban, egy darabig még nem is fog semmilyen hagyatékkezelő szolgáltatást igénybe venni, eltekintve egy kis létszámú kivételtől. Az a generáció, pedig akinél indokoltá válhatna ez a lépés, nem rendelkezik magabiztos felhasználói tudással, esetleg akár

a büszkesége, akár más miatt idegenkedik attól, hogy végrendelkezzon a digitális hagyatékának sorsáról.

Arra vonatkozóan, hogy ki kezelje a felmérésekben kérdezettek digitális hagyatékát, az első és a harmadik kutatás esetében egybehangzóan, a család és a közeli ismerősök köre élvezett preferenciát. A végrendelkezés formájára vonatkozóan, eltérő eredmények születtek. Vannak, akik szóban tennék meg mindezt a közeli ismerősök és hozzátartozók felé. Vannak, akik egyenként állítanák be az általuk használt felületek beállításainál, de olyan kitöltő is akad, aki nem szeretne, vagy még nem tudja hogyan fog, ha egyáltalán fog dönteni. A digitális hagyaték kezelésével kapcsolatban az első és a harmadik vizsgált kutatás esetében többségben vannak a törléspárti vélemények, azonban a második kutatásnál rendkívül magas a bizonytalanok aránya. A halál utáni szolgáltatások minden vizsgált kérdőívben, nagyarányú elutasítottnak örvendnek, az egyoldalú üzenetküldő módszerek, (videó vagy email az elhunyttól) egy kis réteg körében népszerűek. A digitális avattarral szimpatizálók köre mindenhol pár százalék körül mozog.

A vizsgált felmérések egyértelműen rámutattak, hogy az online gyászfeldolgozás legfontosabb színtere a Facebook. Arra vonatkozóan, hogy látogatta-e már elhunyt ismerőse Facebook profilját, valamint milyen interakciókat végzett ott, a második és a harmadik kutatás is hasonló eredményeket hozott. A második kutatásban résztvevők 70%-a látogatta már meg elhunyt ismerőse profilját, 25% posztolt és 13% küldött személyes üzenetet. A harmadik kutatás kitöltői közül 47% látogatta már elhunyt ismerőse profilját 5,6% posztolt és 1,4% küldött személyes üzenetet.

A második és harmadik kutatás vizsgált eredményei megerősítették William R Hobbs és Moria Burke közös munkájában tett megállapításokat melyek szerint,

„Az elhunytak felhasználói profilján történő interakciók, oldallátogatások, posztok, a halál beálltát követően 30%-kal megugranak az azt megelőző időszakhoz képest, és hónapokig, egyes esetekben akár évekig, magasabb látogatószámmal rendelkeznek az elhunyt személyek Facebook profiljai, mint a halált megelőző időszakban⁷.” (Hobbs és Burke, 2017)

⁷ Saját fordítás

Az elhunyt profiljának meglátogatása, amely egyfajta 'katasztrófaturistáskodás' általánosan jellemző a társadalomra, ahogyan az emberek végig görgetik a halott adatlapját, a közös beszélgetéseket, mindenhol az egykoron létező, gondolkodó és cselekvő egyén nyomait vélik felfedezni, amely egyrészt egyszeri és megismételhetetlen bizonyítéka a halál egyik pillanatról a másokra bekövetkező, visszafordíthatatlan eseményének. Másrészt, befejezés nélküli vége az elhunyt digitális memoárjának (Sisto, 2020).

Az online temetések kicsit olyanok, mint Columbo felesége, sokan hallottak már róla, de még senki se látta. Az első kutatás rámutat arra, hogy a megkérdezettek találkoztak már a fogalommal, de elenyésző mennyiségben vannak azok, akik már részt is vettek rajta. A második kutatás alapján a megkérdezettek 95%-a még nem vett részt online temetésen, a harmadik kutatásban résztvevők közül is mindössze csak egy fő volt jelen ilyen eseményen. Arra vonatkozóan, hogy részt vennének-e online temetésen, megoszlanak a vélemények. A saját temetés online közvetítése a második kutatás alapján elég fontos az azt kitöltőknek, viszont harmadik kutatásban résztvevők, inkább elzárkóznak ettől a lehetőségtől.

Az online temetések körében megoszlanak a vélemények, ahogy arról már a korábbiakban szó volt. A halott elbúcsúztatása egy olyan rítus, a melyet nem szerencsés egy videókamerán keresztül fölvenni. Ahogyan azt Davide Sisto is megjegyzi:

„Ez nem focimeccs, vagy esküvő, hogy az ember évekkel később újra elővegye.”

Az esemény egyszeri és megismételhetetlen, amely nem igényli, hogy újra megnézzék. Ezen felül, a temetések való időben digitális eszközön keresztül történő közvetítése és követése, alternatívaként szolgálhat azok számára, akik bármilyen okból kifolyólag nem tudnak fizikailag jelen lenni szerettük búcsúztatásán. (Sisto, 2020).

2. Digitális hagyatékkezelő rendszerek a gyakorlatban

Annak érdekében, hogy teljes kép szülessen a digitális hagyatékkezelő rendszerekről, és azok minden egyes hibájáról valamint jó tulajdonságáról, a gyakorlatban is teszteltem a Facebook és a Google hagyatékkezelő szolgáltatásait. Azért erre a két felületre esett a választásom, mert mint majd látható lesz, első ránézésre két hasonló, de mégis eltérő utat választottak, amelyek alapján a felhasználók rendelkezhetnek a digitális lábnyomuk haláluk utáni kezeléséről. A fejezetben röviden kitérek a kisebb felhasználótáborral rendelkező, de szintén népszerű közösségi felületek hagyatékkezelő megoldásaira. Ezután külön részben foglalkozom a teljes digitális halál, valamint a digitális halhatatlanság lehetőségeivel is. A fejezet végén pedig összefoglalom a legfontosabb tapasztalatokat az imént ismertetett témákkal kapcsolatban.

2.1. A Facebook hagyatékkezelő rendszere

A Facebook esetében két lehetőség közül választhat minden egyes felhasználó. Az egyik, hogy nem dönt arról, hogy ki legyen a hagyatéki kapcsolattartója, a másik pedig hogy meghatározza ezt a személyt. Ez a két út abban tér el egymástól, hogy amennyiben az elhunyt nem rendelkezik hagyatéki kapcsolattartóval, az őt képviselő személyeknek nehezebb dolguk lesz gondoskodni a Facebook által kezelt digitális hagyatékról. Viszont egy hagyatéki kapcsolattartóval, átugorhatók a bürokratikus rendszer bizonyos lépcsőfokai.

A Facebooknál a bal felső sarokban, (ahol a kijelentkezni is lehet) a beállítások és adatvédelem menüpontot választva, majd még egyszer a beállításokat, az általános fiókbeállítások címszó alatt egyből középen az ötödik menüpontban kiadja lehetőségnak, az emlékdallá alakítás beállításait.

A módosítás gombra kattintva részletesen tájékoztat arról, hogy mi is ez az egész. A leírás alapján, a hagyatéki kapcsolattartónak joga van kezelni a megemlékezési bejegyzéseket a fiókban. Eldöntheti, ki láthatja őket, ki kommentelhet, és ki posztolhat az oldalra. Kérheti továbbá a fiók eltávolítását, válaszolhat az új ismerősnek jelölésekre, és módosíthatja a profilképet és a borítóképet. Akár még a fiókot is törölheti. Viszont csak azokat a bejegyzéseket kezelheti, amelyek az eredeti tulajdonos halála után születtek. Nem írhat bejegyzést az elhunyt nevében, nem törölheti a már meglévő ismerősöket és nem tekintheti meg a privát üzeneteket sem. Miután a hagyatéki kapcsolattartó kiválasztása megtörtént, egy automatikusan generált privát üzenet kerül kiküldésre a számára, amely tájékoztatja őt a korábban

felsorolt (remélhetőleg a minél távolabbi jövőben életbelépő) jogairól.^{8 9} A hagyatéki kapcsolattartó személyével kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy minden esetben nagykorú, másik Facebook felhasználót lehet megjelölni, tehát aki a 17 éves gyermekére szeretné bízni a felületen vezetett digitális hagyatékát, az csak azután jelölheti meg őt kapcsolattartóként, hogy az betöltötte a 18. életévét. Több utánajárással jár az eljárás azok hozzátartozói számára, akik nem szeretnék hagyatéki kapcsolattartót rendelni a profiljukhoz és a haláluk után törölni szeretnék azt. A fiók törléséhez, a Facebooknak, biztos információt kell szereznie arra vonatkozóan, hogy a profil tulajdonosa valójában meghalt¹⁰. Így ha az elhunyt felhasználó, még földi élete folyamán személyesen nem gondoskodik róla és kér meg valakit, hogy tudassa Facebookkal, hogy már nem tartozik az élők sorába, akkor elképzelhető, hogy a halála, és az egyértelmű törlésre vonatkozó végakarata ellenére digitális zombiként fog az éterben keringeni. (Basset 2015).

Abban az esetben, ha volt az elhunytak hagyatéki kapcsolattartója, célszerű neki kérvényeznie az oldal emlékdallá alakítását¹¹. Ez nem zárja ki, hogy más ne kérvényezhetné az emlékdallá alakítást, csak ha átáll az oldal, minden esetben az elhunyt által megadott hagyatéki kapcsolattartó lesz az oldal kizárólagos kezelője. A kérvényt egy űrlap formájában kell benyújtani. Elég sokat kell keresni mire meg lehet találni magát az űrlapot, egyszerűbb megoldás, a beállítások keresőjébe beírni, hogy 'elhunyt személy bejelentése', majd a legkézenfekvőbb megoldást választani. A bejelentéshez szükség van, legalább egy a halál beállítást igazoló hivatalos dokumentum fényképére, vagy szkennelt másolatára. Itt a legegyszerűbb megoldás az maga a halotti anyakönyvi kivonat szkennelt változata. Az elhunyt felhasználó fiókjának törlése iránti kérelem már egy bonyolultabb feladat¹². Amennyiben az elhunyt rendelkezett hagyatéki kapcsolattartóval rajta keresztül érdemes kérvényezni a gazdátlan profil törlését, hiszen ő rendelkezik olyan jogkörrel, amely lehetővé teszi számára, hogy ezt megtegye. Amennyiben az elhunyt nem jelölt meg hagyatéki kapcsolattartót, úgy

⁸ Facebook (2021a): https://www.facebook.com/settings?tab=account§ion=account_management&view (letöltés: 2021. 10. 22.)

⁹ Facebook (2021b): <https://www.facebook.com/help/1568013990080948> (letöltés: 2021. 10. 22.)

¹⁰ Facebook, (2021c): <https://www.facebook.com/help/103897939701143> (letöltés: 2021. 10. 22.)

¹¹ Facebook, (2021d): <https://www.facebook.com/help/150486848354038> (letöltés: 2021. 10. 22.)

¹² Facebook, (2021e): <https://www.facebook.com/help/1518259735093203> (letöltés: 2021. 10. 22.)

elsősorban a rokonok, és a törvényes képviselői kérvényezhetik a törlési folyamatot. Ez két lépcsőből áll. Először is az örökösnek, vagy a végakarat végrehajtójának igazolnia kell, hogy jogosult kezelni az elhunyt digitális örökségét. Ez a dokumentum lehet, ügyvédi meghatalmazás, születési anyakönyvi kivonat, hagyatéki rendelkezés, írásbeli végrendelet. A második lépésben, az elhunyt halálának tényét kell bizonyítani, Ez a legegyszerűbben és legbiztosabban a halotti anyakönyvi kivonat segítségével tehető meg.

Összefoglalva a tapasztalataimat a hagyatékkezelő funkciókhoz nagyon hamar és könnyen eljutottam. Az itt kapott információk néha ellentmondanak egymásnak, és megtévesztőek lehetnek azok számára, akik kevésbé jártasak a felületen. Nagyon jó, hogy majdnem minden információt részletesen megmagyaráznak, viszont a sok link és egymásra mutató oldal szintén összezavarhatja a gyakorlatlanabb felhasználókat. Külön kiemelendő, hogy több lehetőség (emlékoldal, és végleges törlés) között is lehet választani, azonban minden esetben be kell vonni egy harmadik szereplőt, amely sokak számára megnehezítheti, az itt tárolt digitális hagyatékra történő végrendelkezés lefolytatását. Ez a probléma feloldható lenne, ha az oldal üzemeltetője rendszeresen, bizonyos időközönként ellenőrző üzeneteket vagy e-maileket küldene, melyek segítségével meggyőződhetne róla, hogy a nála vezetett fiók gazdája életben van, és kívánja-e még használni az ott vezetett felhasználói fiókját a jövőben. A harmadik fél bevonása egy potenciális kockázati faktor, ugyanis megköveteli az elhunyttól, hogy amennyiben végakaratának megfelelően kíván dönteni a digitális hagyaték sorsáról, rendelkezzen egy olyan családtaggal, baráttal, vagy törvényes jogi képviselővel, aki képes, és hajlandó arra, hogy teljesítse az utolsó kívánságát. Ez a feltétel nem mindenkinek adott, és véleményem szerint mihamarabbi beavatkozást követel az oldal üzemeltetőitől. Tekintve, hogy az idős, magányos felhasználók fokozottan ki vannak téve ennek a veszélynek, mint arra a mipszi.hu cikke is rámutat, jelentős részük élvezi a közösségi média nyújtotta előnyöket (mipszi.hu, 2021). Mindazonáltal, ennek a hiányosságnak nem tudom elképzelni, hogy olyan következményei lennének, ami miatt kevesebben választják ezt a közösségi médiafelületet, inkább, nem fognak végrendelkezni, vagy azt mondják, hogy nem foglalkoznak a dologgal, ami ahhoz vezet, hogy a korábban említett 'jóslat' beteljesedik és az évszázad második felében a gazdátlan, elhunyt személyekhez köthető fiókok száma meghaladja majd az élő felhasználókhoz tartozó fiókokét.

2.2. A Google hagyatékezelő rendszere

Amikor a Google-ról beszélünk, elsősorban mindenkinek a keresőmotor juthat az eszébe, azonban magához a Google-hoz még számos más alkalmazás is tartozik, ilyen például a Gmail, a Youtube valamint a Drive funkció. A Google égisze alatt futó oldalakhoz egy egységesített, Google fiókhoz kötött digitális hagyatékezelési szolgáltatást rendeltek amely 'inaktív fiókkezelő' néven fut. A következő bekezdések ezt hívatottak vizsgálni.

Az inaktív fiókkezelő szolgáltatását elég nehéz megtalálni. Első lépésként a név kezdőbetűjére/Google fiókos profilképre, majd ott a Google-fiók kezelésére kattintva magába a felhasználói fiókba lehet eljutni. A profil menüjében található kezdőlapon számos pontból lehet választani¹³. A bal oldalt található menüsoron tovább keresve, az adatok és adatvédelem címszó alatt az oldal utolsó menüpontjában megjelenik a digitális hagyatékezelése szöveg¹⁴. Itt az 'inaktív fiók kezelője' címszó alatt található a keresett funkció.

A Google terminológiáját használva egy 'tervet' lehet készíteni arra az esetre, ha a felhasználója már nem tudja használni a Google fiókját.¹⁵ Első lépésként meg kell határozni, hogy mennyi idő után tekintse a Google inaktívnak a fiókot. Az inaktivitás megállapításához, figyelnek minden Google fiókokkal kapcsolatos tevékenységet, és ha nem észlelnek semmit, akkor lépnek.¹⁶ Itt választani lehet különböző időintervallumok (3, 6, 12, 18 hónap) között. A rendszer több úton is igyekszik figyelmeztetni a felhasználót, ha úgy adódna, hogy elhanyagolja a Google-nél vezetett fiókját. Akár SMS-ben és egy másik email címen is hajlandóak kezdeményezni a fiók gazdájával történő kapcsolatfelvételt.¹⁷ Tovább lépve, lehetőség van összesen tíz főt

¹³ Google, (2021a): https://myaccount.google.com/?rapt=AEjHL4NnvkOCNh7civw13-FDAPoAsnFl7iATZ-aggXQLxvyjxCYEWKcVmbDNhd0r8_wZgf6TFlkOYSc-LGP9WtpZrWsIlx1mQ (letöltés: 2021. 10. 24.)

¹⁴ Google, (2021b): https://myaccount.google.com/data-and-privacy?rapt=AEjHL4NnvkOCNh7civw13-FDAPoAsnFl7iATZ-aggXQLxvyjxCYEWKcVmbDNhd0r8_wZgf6TFlkOYSc-LGP9WtpZrWsIlx1mQ (letöltés: 2021. 10. 24.)

¹⁵ Google, (2021c): https://myaccount.google.com/inactive?continue=https%3A%2F%2Fmyaccount.google.com%2Fdata-and-privacy%3Frapt%3DAEjHL4NnvkOCNh7civw13-FDAPoAsnFl7iATZ-aggXQLxvyjxCYEWKcVmbDNhd0r8_wZgf6TFlkOYSc-LGP9WtpZrWsIlx1mQ&rapt=AEjHL4NnvkOCNh7civw13-FDAPoAsnFl7iATZ-aggXQLxvyjxCYEWKcVmbDNhd0r8_wZgf6TFlkOYSc-LGP9WtpZrWsIlx1mQ (letöltés: 2021. 10. 24.)

¹⁶ Google, (2021d): https://myactivity.google.com/myactivity?utm_source=help&pli=1 (letöltés: 2021. 10. 24.)

¹⁷ Google, (2021e): <https://myaccount.google.com/inactive?continue=https%3A%2F%2Fmyaccount.google.com%2Fdata-and-privacy> (letöltés: 2021. 10. 24.)

megadni, akivel kapcsolatba lépnek abban az esetben, ha a fiók tulajdonosát nem sikerül elérniük, de arra is van lehetőség, hogy a tulajdonos eltekintsen attól, hogy rajta kívül bárkit is értesítsenek a fiók inaktivitásával kapcsolatban.¹⁸ Az inaktivitására vonatkozó terv végén lehetőség van választani, hogy mi legyen a sorsa a Google által kezelt digitális hagyatékknak. Erre alapvetően két lehetőség van. Az egyik, hogy a fiók inaktivitását követően töröljék annak teljes tartalmát. Ebben az esetben, ha a Google, nem éri el a felhasználót a különböző, korábban beállított időintervallumokon belül, akkor megkísérli felvenni a kapcsolatot a szintén korábban már beállított személyekkel, és tájékoztatja őket az életbe lépő jogosultságaikról. Ezek kizárólag a fiók tulajdonosától függenek, ugyanis neki megvan arra a lehetősége, hogy beállítsa, melyek azok az elemek a Google-nél hagyott digitális hagyatékában, amelyeket örökíteni kíván a korábban megnevezett személyek javára. A kedvezményezetteknek, az értesítéstől számított három hónapjuk van arra, hogy éljenek a lehetőséggel és letöltsék azokat a tartalmakat, amelyeket a fiók néhai tulajdonosa rájuk hagyott. A három hónap lejártá után a fiók, és annak tartalma automatikusan törlődik, beleértve minden levelezést, böngészési előzményt, blogbejegyzést, feltöltött Youtube videót stb. A második lehetőségnél a fiók gazdája nem akarja törölni annak tartalmát. Ebben az esetben, az inaktivitási idő lejártát követően, szintén lehetséges van az általa megnevezett személyeknek három hónapig keresztül élni a jogaikkal és letölteni, elmenteni azokat az elemeket a digitális hagyatékból, amelyekre igényt tartanak. Ezt követően, függetlenül attól, hogy milyen adatokat töltöttek le a fiók végérvényesen inaktívvá válik, tehát nem lehet többet oda belépni, illetve az ott tárolt bármilyen adatot, elérni. Nagy különbség viszont, hogy a korábban megírt blogok, feltöltött Youtube videók, és nyilvános fényképek továbbra is elérhetőek maradnak mindenki számára a vonatkozó felületeken keresztül, azonban a tartalmak további szerkesztésére már nem lesz lehetőség.¹⁹

Összefoglalva, úgy gondolom, hogy a Google hagyatékkezelő rendszere, rendkívül felhasználóbarát, minden világosan átláthatóan le van írva. Ellentétben a Facebookkal, ahol többet kell böngészni a teljes kép érdekében. Fontos megemlíteni azt is, hogy a Google-nál elérhető mind az adatok törlése, mind a tovább örökítése, és a fiók deaktiválása is, mindezt külső segítség nélkül, ami megszünteti az egyén kitettségét a többi felhasználóval szemben. Hátrány viszont, hogy a Facebooknál a beállításokat megnyitva szinte bele lehet botlani a 'hagyatéki

¹⁸ Google, (2021f): <https://support.google.com/accounts/answer/3036546?hl=hu> (letöltés: 2021. 10. 24.)

¹⁹ Google, (2021g): <https://myaccount.google.com/inactive?continue=https%3A%2F%2Fmyaccount.google.com%2Fdata-and-personalization%3Fhl%3Dhu&hl=hu> (letöltés: 2021. 11. 04.)

kapcsolattartó beállítása' a funkcióba, míg a Google esetében hosszasan kell keresni, ami jelentősen megnehezíti azt, hogy ez a funkció minél több emberhez eljusson. Erre utal az is, hogy a kismintán elvégzett felmérésem válaszadói között válaszadók mindössze 2.8%-a, és a Digital Legacy Association által végzett kutatás alanyai közül 3,7% élt a inaktív fiók kezelésére vonatkozó lehetőségekkel, ami jelentős mértékben alulmúlja az előzetes várakozásokat, bár annak tükrében, nem meglepő, hogy ebbe a funkcióba nehezen lehet belebotlani a fiókkezelő beállításai között. További előnye a Facebookkal szemben, hogy itt egyértelmű és világos többlépcsős ellenőrzéssel lehet jóváhagyni a hagyatékezelésre vonatkozó tervet, ami nagy segítség lehet azok számára, akik kevésbé mozognak otthonosan az online térben, ugyanakkor megjelenik, az a 22-es csapdája, hogy aki nem mozog otthonosan az online térben, az egyáltalán hogyan juthat el ehhez a funkcióhoz? De ha már itt van, legalább egyértelmű az egész folyamat és a rendszer felépítése egészen az utolsó pillanatig. Plusz funkció, a lehetőség arra, hogy egy Google által automatikusan küldött üzenet helyett személyesen írjunk mindazoknak, akik a fiók inaktívvá válása vagy törlése előtt jogosultságot kapnak az abban tárolt digitális örökségünk letöltéséhez. Ez nem csak sokkal személyesebbé teheti az öröklést, hanem egyfajta bizalmat is ébreszthet, az öröklőben az elhunyt iránt, továbbá lehetőséget kínál, hogy ha nem is teljes egészében, de az elhunyt még egyszer utoljára kifejezze önmagát. Ami aggasztó lehet, a Google inaktív fiókkezelő szolgáltatásával kapcsolatban, hogy a funkció aktiválásával, kimondatlanul, de engedélyt ad a felhasználó arra, hogy a tevékenységét monitorozzák, ugyanis az utolsó Google-hez köthető szolgáltatás igénybevételének befejezésétől kezd el 'ketyegni' az a bizonyos óra, aminek lejárta elindítja a fiók inaktívvá válásának a folyamatát. Bár, aki komolyan aggódik amiatt, hogy megfigyelik az online térben végzett cselekedetét, az már megtalálta a módját, hogy milyen alternatív megoldásokat válasszon, a Google szolgáltatásai helyett.

2.3. Egyéb hagyatékezelő rendszerek

Előzetes terveim szerint itt még szerepelt volna néhány másik közösségi felület digitális hagyatékezelő szolgáltatásának a leírása, viszont a fontosabb, sokak által használt felületeknél nem létezik a Facebook hagyatéki kapcsolatartóához vagy Google inaktív fiókkezelőjéhez, hasonló szolgáltatás. Azt azonban fontos megjegyezni, hogy egyes esetekben ez nem azt jelenti, hogy egyáltalán nem foglalkoznának a gazdátlaná vált profilokkal.

A Twitternél létrehoztak egy 'Inactive account policy'-t, ami arra szolgál, hogy a Facebookra prognosztizált előzetes becslésekkel ellentétben ne következhesen be az, hogy az oldalt idővel elárasszák a gazdátlaná vált felhasználói fiókok. Ennek érdekében, a Twitter nyomon követi, hogy ki, mikor lép be a profiljába, és amennyiben hat hónapig nem jelentkezik be valaki, inaktívvá változtatja a hozzá köthető profilt. Huzamosabb inaktív időszak után pedig törli a fiókot és annak tartalmát.²⁰

Ez a viszonylag gyors és hatékony önellenőrzési mechanizmus problémát okozhat azoknak, akik a Twitter fiókjuk haláluk utáni konzerválásán gondolkodnak. A Digital Legacy Association ajánlása szerint számukra is létezik több alternatíva melyet érdemes megfontolni. Az egyik az, hogy biztosítsanak jogot a közeli hozzátartozóinknak a néhai Twitter fiókunk eléréséhez, ezzel segítve őket abban, hogy minden a végakaratumk szerint történhessen. További lehetőség még a személyes tweetek lementése, ez lehetővé teszi, hogy az örökösök a későbbiekben, offline formában is hozzáférhessenek azokhoz. (Digital Legacy Association, 2021c)

A Twitterhez hasonlóan a WhatsApp és a TikTok is hasonlóan jár el. Mindkét esetben, egy bizonyos időtartamú inaktivitást követően törlődnek az ott létrehozott fiókok és azok tartalmai, függetlenül attól, hogy a fiók tulajdonosa még életben van-e vagy sem. (boxcryptor.com, 2021)

A Snapchat esetében más a helyzet. Ők nem alkalmaznak semmilyen tervezőt felhasználóik halálának esetére, így értelemszerűen két megoldás adódik. A fiók, a gazdája halálát követően ugyan úgy megmarad, mint előtte volt, vagy amennyiben a hozzátartozó be tud lépni az elhunyt felhasználó telefonjára, a fiókon belülről kérheti az elhunyt adatainak, és Snapchat fiókjának a törlését. (Digital Legacy Association, 2021d)

²⁰ Twitter, (2021): <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/inactive-twitter-accounts> (letöltés: 2021. 10. 25.)

Az Instagram a Facebookhoz tartozik, és hozzá hasonlóan rendelkezik digitális hagyatékezelésre lehetőséget adó funkcióval, azonban ennél a felületnél nem lehetséges a hagyatéki kapcsolattartó kijelölése. A digitális hagyatékek kezelése abban merül ki, hogy amennyiben az Instagram tudomást szerez (hiteles formában) egy felhasználója haláláról, emlékdallá alakítja a fiókját. Ez azt jeleníti meg, hogy a profilon a személy neve mellett megjelenik az 'emlékére' szó. Az emlékdallá alakított fiókok nem jelennek meg bizonyos helyeken az Instagramon (pl.: a felfedezés oldalon). Az elhunyt által megosztott bejegyzések megmaradnak és láthatóak lesznek a megosztásban kijelölt célközönség számára. Továbbá az emlékdallá alakított Facebook profilhoz hasonlóan itt sem lehet már többet belépni a fiókba, nem lehet üzeneteket küldeni, és a beérkezett üzeneteket elolvasni, a követők és követett személyek, oldalak esetében változtatásokat eszközölni.²¹ A fiók törlésével kapcsolatban csak a családtagok, illetve az elhunyt törvényes jogi képviselője hozhat döntést, amelyet a jogsultság és a halál tényének igazolásával egy űrlap formájában lehet kérvényezni.²² ²³ Az Instagram esetében a közvetlen fiókbeállításoktól kiindulva elérhetetlen volt a halál bejelentésére, és az emlékdallá alakítás kérvényezésére vonatkozó funkció, amelynek megtalálásához a súgóközpont keresőjét kellett igénybe vennem. Ez a kellemetlenség nagymértékben akadályozhatja a végakarat végrehajtóit. Fontos kiemelni, hogy a Facebookhoz hasonlóan az elhunyt ide vonatkozó utolsó kívánságának az érvényesítése ebben az esetben sem a saját kezében van.

A digitális hagyatékek kezelésének eddig számos aspektusa került górcső alá. Ahogy az a vizsgált felmérésekből is egyértelműen látszott, az emberek jelentős része törléspárti véleményeket képvisel, ami ugyan megvalósítható az egyén által vezetett közösségi médiafelületeken elvégzett beállításokon keresztül, valamint akár egy digitális végrendelet segítségével egy harmadik fél által is, ahogyan azt a korábbiakban hivatkozott Digital Legacy Association is javasolta. A teljes digitális halál eléréséhez számos alkalmazás (deseat.me, backgroundcheck.org) áll rendelkezésre abban, hogy feltérképezze a digitális lábnyom méretét és egyes elemeit (az email fiókhoz való hozzáféréseken keresztül), amelyekről a tulajdonosa nem is gondolta volna, hogy léteznek. Azonban nem árt vigyázni ezekkel az alkalmazásokkal,

²¹ Instagram, (2021a): <https://help.instagram.com/231764660354188> (Letöltés: 2021. 11. 04.)

²² Instagram, (2021b): https://help.instagram.com/264154560391256/?helpref=search&query=hal%C3%A1l&search_session_id=e874912f29758c103cd25c8724dc4c74&sr=0 (Letöltés: 2021. 11. 04.)

²³ Instagram, (2021c): <https://help.instagram.com/contact/1474899482730688> (Letöltés: 2021. 11. 04.)

mert ha rászabadítjuk őket a digitális lábnyomunkra személyes adatokhoz és információkhoz juthatnak hozzá.²⁴ (Sisto, 2020)

2.4. Digitális halhatatlanság

Ahogy arról már a bevezetés is említést tett a digitális halhatatlanság egyes formái különösebb egyéni beavatkozás nélkül, maguktól is végbe mennek. Azonban akik a rendszernek ily módon áldozatai, azok Bjorn Nansen (2015) megfogalmazásával élve: 'nyughatatlan halottak' akik állapotuk szerint nem tartoznak a halottak közé, ugyanis a közösségi média profiljaik azt a képet kommunikálják róluk, hogy még életben vannak. A digitális halhatatlanság moderált formában történő végbemenetelét a szaknyelv digitális örökkévalósággént emlegeti. A digitális örökkévalóság megvalósulhat egy a korábban már részletesen tárgyalt közösségi oldalon vezetett felhasználói fiókból átalakult emlékoldal segítségével, de számos más lehetőségük van az ebbe az irányba kacsintgató akár magánembereknek is.

A digitális, és akár azon túlmutató (analóg) örökkévalóság legnehezebb és egyben legbiztosabb formája, ha hírnevet szerzünk magunknak, az élet bármely területén nyújtott kimagasló teljesítményünkkel, ezzel biztosítva, a nevünk és emlékezetünk hosszútávú fennmaradását. A halhatatlanság e formájának egyik előnye, hogy emlékezetünkről nem magunknak kell majd gondoskodnunk, hanem ezt megteszi helyettünk a környezetünk azzal, hogy közterületeket, intézményeket neveznek el rólunk, emléktáblát avatnak a tiszteletünkre, mindemellett különböző munkákban adatbázisokban emlékeznek meg a sikereinkről, és ha szerencsések vagyunk, akkor halálunk esetén a 'sztárok' spontán lájkbajnokságot tartanak majd a gyászjelentésünkkel. Viccet félretéve, az emberek szeretik újra tündökölni látni gyermekkoruk hőseit, eredeti formájában meghallgatni a fiatalságuk slágereit. Mindezt lehetővé teszi az extrém individualizmus, a kapitalizmus, és a technológiai innovációk együttese, amelynek segítségével felületet és befolyást szereznek azok az egykor élő, ma már elhunyt sztárok, akik meghatározó szereplői voltak a 20. századnak (Kearl, 2017). Ennek ékes bizonyítéka a Forbes minden évente elkészülő, az adott évben legjobban kereső elhunyt hírességeket felvonultató listája. Érdekes adat, hogy idén az 1990-ben elhunyt angol író Roald Dahl átvette a vezetést Michael Jacksontól, aki 2013 óta folyamatosan az élen volt, ugyanis Dahl történeteinek a jogaiért 513 millió dollárt fizetett a Netflix streamingszolgáltató. A listán ennél

²⁴ Esetemben a számítógép vírusvédelmi rendszere megakadályozta, hogy kipróbálhassam a fentebb zárójelben megemlített programokat

jóval szerényebb, de azért bőven több tízmillió dolláros csekkkekekkel olyan hírességek szerepelnek még, mint Prince, 120M\$, A harmadik helyre vissza csúszott Michael Jackson 75M\$, Charles Schulz 40M\$, Theodor Seuss Geisel, alias Dr. Seuss 35M\$. (Forbes, 2021) A hosszan tartó emlékezet másik záloga bekerülni, a számos különböző 'Hall of fame' valamelyikébe. Victor Danilov 1997-es munkájában 213 különböző híresség csarnokát azonosította. Az azóta eltelt időben számos újabb 'csarnokot' létrehoztak, ezeknek a felsorolására most nem teszek kísérletet, de akit érdekel, az maga is utánajárhat a Wikipédia vonatkozó szócikkén keresztül, amelyben mostanra közel 400 különböző híresség csarnokát, sétányát, falát sorakoztatnak fel. (Wikipédia, 2021) (Danilov, 1997)

Az örökkévalóság valamivel tudatosabb és egyszerűbb formái lehetnek azok a passzív, egyoldalú halál utáni kommunikációt folytató alkalmazások, amelyek lehetővé teszik, hogy a felhasználó még életében megfogalmazzon, vagy felvegyen egy szöveges vagy videóüzenetet, és később, azt saját halála után, egy bizonyos alkalomra eljuttathatja a leszármazottjaihoz emailen keresztül, vagy egészen egyszerűen feltölthet valamelyik általa preferált megemlékezőoldalra ahol az érdeklődők, valamint az érintettek bármikor elérhetik azt. A felmérések során külön kérdés kapcsolódott az e szolgáltatások iránti elköteleződés irányába, végeredményben nem túlságosan biztató eredménnyel. Az első ismertített kutatás során a megkérdezettek negyede hallott már ilyen szolgáltatásról, és az összes megkérdezett mindössze 3,5%-a nézett utána a dolognak, de még senki nem próbálta ki. A második felmérés kitöltői nyitottabbak a halál utáni interakciók iránt. Az emailt 15%, a videót 17% támogatná. Az aktív interakcióra képes szolgáltatások mögé már kevesebben állnának be. Az elhunytról mintázott digitális avatar létrehozását 1,8%, a cyborg vagy robot létrehozását 2% támogatná. A harmadik vizsgált felmérés számai a következőképpen alakultak: email: 2,8% videó: 8,3% és digitális avatar: 2,8%. Összességében elmondható, hogy a felhasználók számához képest viszonylag kis létszámban vannak azok, akik igénybe vennék az ilyen és ehhez hasonló életen túlmutató szolgáltatásokat.

A digitális örökkévalóság eggyel magasabb szintjét képviselő az aktív interakcióra képes megoldásai iránt, noha a felmérésekben megkérdezettek meglehetősen kis része rajong, a szolgáltatás gyakorlati megvalósításának lehetőségét ígérő Eter9 weboldal reklámja szerint világszerte már több mint százezer felhasználó várakozik arra, hogy a jövőben részben közadakozásból elkészülő programot használatba vehesse és megalkothassa saját, virtuális iker-testvérét (Eter9, 2021). Ezeknek az örökkévalóságot biztosító oldalaknak közös céljuk, hogy

pontos képet kaphassanak az emberi agy működéséről, és hogy képesek legyenek lemásolni azt, ezzel megalkotva egy 'mindclone'-t, amely ugyanazon agyi mintázatok és motivációk alapján hozza meg ugyanazokat a döntéseket, mint amelyeket a 'gazdája' is cselekedne. A mindclone-ok megalkotásán dolgozó tudósok illetve kutatók optimisták, mivel nem lineárisan, hanem exponenciálisan, Moore törvénye alapján gondolkodnak. Ez azt jelenti, hogy a mindig az előző évben mért fejlődés, megduplázására törekszenek. Jelenlegi számításaik szerint, már a mi életünkben megalkothatják az első emberi agyfunkciók mintáján keresztül megbízhatóan működő mindclone-t. Ugyanakkor azt a téma szakértői is elismerik, hogy senki sem tudja digitalizálni 100%-ban az életét és ezzel pontos mintát szolgáltatni a mindclone felépítéséhez. (Rothblatt, 2014)

Az ambiciózus tervek ellenére, nem csak az előbbi bekezdés utolsó mondata miatt érdemes fenntartásokkal kezelni, a mindclone-ok megalkotására vonatkozó jóslatokat, valamint az online térben örökkévalóságot ígérő alkalmazásokat. Egyrészt kérdés, hogy az ígért halhatatlanság meddig tartható fent? Mi a garancia arra, hogy a digitális hagyatékunkat kezelő oldal, vagy a mindclone-unkat gyártó cég nem megy tönkre 50 év múlva? Mi garantálja, hogy amennyiben a technológiai fejlődés meghaladja a mi régebbi mindclone-unk, vagy digitális avatarunk szintjét, valaki gondoskodni fog arról, hogy 'felzárkóztassa' azt? Egyáltalán, az utódaimnak szüksége van-e arra, hogy jelen legyek az életükben a biológiai halálom után is? Egy sor megválaszolatlan kérdés merül fel, amelyeket mind a digitális halhatatlanság témája generál. Konklúzióként csupán annyit állapítanék meg, hogy nagyon szép és nemes célok kerültek megfogalmazásra, de a digitális örökkévalóság interaktív formája csak a nevében tart örökké.

2.5. A hagyatékezelő rendszerek, és a digitális halhatatlanság összefoglalása

Általánosságban kijelenthető, hogy ha a közösségi médiafelületeket szám szerint nézzük, akkor nagyon kevés rendelkezik konkrét tervvel arra, hogy mi legyen a felhasználói fiókok sorsa a tulajdonosuk halálát követően. A két legnagyobb (Facebook és Google) ide vonatkozó rendszerét részletesen tárgyaltuk a fejezet során. Mindkettő milliárdos felhasználóbázissal rendelkezik, mégis az általuk létrehozott hagyatékezelő szolgáltatásokat, a méretükhöz képest elenyésző arányban veszik igénybe a felhasználók. Fontos kiemelni, hogy ők a piacnak a legnagyobb olyan szereplői, akik ok nélkül, még huzamosabb inaktivitás után sem törlik a gazdátlan felhasználói fiókokat. A piac kisebb szereplőinek kialakítása, alapvetően eltér, a Facebooktól és a Googletől. A felhasználók valójában történő eseményekről osztanak meg információt, sokszor

korlátozott ideig vagy korlátozott körben, ami feloldhatja a hosszútávon megmaradó digitális lábnyommal szembeni aggályokat. Itt figyelembe kell venni azt is, hogy egyes felhasználók számos tekintetben egyazon életesemény közlésére, számos különböző felületet igénybe vesznek, azok különböző, általuk preferált funkcióit felhasználva, elégítik ki ezzel a változatos, sok esetben polarizált közönség információéhségét.

A digitális halhatatlanság megvalósíthatóságának számos aspektusát vizsgáltuk, egyik ilyen típus az 'analóg', amikor nem nekünk kell gondoskodnunk a saját emlékezetünkről, valamint az egy illetve kétoldalú kommunikációra és interakcióra képes formák mindclone-ok, amelyekkel kapcsolatban még számos kérdést kell tisztázni, és nem csak azoknak, akik megalkotják a technológiát, hanem azoknak is, akik igénybe kívánják venni azt. Noha a korábbi fejezetekben ismertetett felmérések eredményei rámutattak arra, hogy egyelőre nagyfokú elutasítottság jellemzi a kutatott technológiák gyakorlatban történő alkalmazását.

3. ÖSSZEFOGLALÁS

- Aki jelen van a digitális térben, annak gondolnia kell arra, hogy mi lesz a digitális hagyatékának a sorsa a halála után.
- Ez azért fontos, mert ahogyan a felmérésekből is kiderült a gyász fontos felületeivé váltak a különböző közösségi média oldalak, különösen az elhunyt felhasználók oldalai, így nem mindegy, hogy milyen tartalmakkal találkozunk, aki rákattint egy gazdátlaná vált fiókra.
- A digitális javak sorsáról történő végrendelkezés mindenki számára elérhető, de ahogy a bemutatott kutatásokból is látszott szóban is megtehető, azonban a végakarát egyértelmű írásos kinyilatkoztatása lehet egy ún. 'web will' létrehozása, amely tartalmazza az egyes felületekhez tartozó a belépési adatokat és a halál után az ott kezelt digitális hagyatéokra vonatkozó kívánságokat.
- A digitális végrendelet megalkotásában és végrehajtásában is egyaránt lehet külső segítséget kérni (akár magyar nyelven is²⁵).
- A második és harmadik felmérések eredményeiből látszik, hogy a felhasználók arányában nagyon kevesen végrendelkeznek a digitális hagyatékukról a közösségi médiafelületeken.

²⁵ (eletveg.hu, 2021)

- A végrendelkezési hajlandóság nem csak az embereken múlik. A laikusok meggyőzésében fontos szerepet játszanak a közösségi oldalak azzal, hogy könnyen elérhetővé teszik ezeket a lehetőségeket, és egyértelműen kommunikálnak annak érdekében, hogy a digitális felületeken gyakorlatlan idős felhasználók is megértsék a végrendelkezéshez elvégzendő feladatokat és azok következményeit.
- Valamennyi kutatás igazolta, hogy a digitális eszközökön keresztül közvetített gyászszertartások nincsenek széles körben elterjedve, és az ilyen eseményekkel kapcsolatban általános elutasítás jellemzi a társadalmat.
- A digitális halhatatlanság, bizonyos egyszerűbb fajtái már most is elérhetőek, azonban a kifinomult és intelligens digitális avatarok létrehozására még várnia kell az emberiségnek.

A bevezetés után ismertetett kutatási kérdésem arra vonatkozott, hogy az emberek mutatnak-e hajlandóságot arra, hogy felelős döntést hozzanak a digitális hagyatékuk sorsáról, továbbá vannak-e más lehetőségeik a különböző mainstream közösségi médiafelületek nyújtotta hagyatékkezelő szolgáltatások által, és azon túl?

A vizsgált felmérésekből származó adatok alapján kijelenthető, hogy az emberek döntő többsége nem kezeli tudatosan digitális lábnyomát, és nem végrendelkezik digitális hagyatékának sorsáról. A probléma összetett, ez nem elsődlegesen az emberek hibája, ugyanis a jelenlegi felnőtt és idős generáció az első, amelyik rendelkezik digitális lábnyommal és lehetősége van arra, hogy végrendelkezzen ezzel kapcsolatban. Egyrészt, az egész internetező generáció, nincsen tisztában a saját lehetőségeivel ezen a téren. Ezt legszemléletesebben az az adat mutatja, hogy a harmadik (saját mintán elvégzett) felmérésben megkérdezettek 25%-a naponta négy óránál is többet tölt a közösségi médiafelületeken, további 32% két és négy óra közötti időtartamot, és 33,3% pedig egy és két óra között. Ez összesen több mint 90%. Mindezek ellenére a megkérdezettek elenyésző része találkozott már olyan kifejezésekkel, mint a digitális halál (25%) a digitális halhatatlanság (19,4%) vagy a digitális örökség (29,2%). Az adatok összevetéséből levonható az a következtetés, hogy a közösségi médiafelületek, noha meg lenne rá a lehetőségük, egyáltalán nem vagy nem megfelelően tájékoztatják felhasználóikat a digitális végrendelkezés náluk elérhető lehetőségeiről, de itt visszautalhatok arra is, hogy sok esetben kusza (Facebook) vagy nehezen elérhető (Google), esetleg nem is elérhetőek az alkalmazás menüjéből (Instagram) a digitális végrendelkezéssel kapcsolatos felületek. További szomorú tény, hogy a felhasználók részéről lenne igény a használatukra, ugyanis szintén a korábban

hivatkozott harmadik kutatásban a résztvevők mindössze 14%-a válaszolta, hogy nem tudja, hogyan döntene digitális hagyatékával kapcsolatban. A többi válaszadó mind rendelkezett konkrét elképzelésekkel.

A közösségi médiafelületeken keresztül elérhető hagyatékkezelő szolgáltatások, ahogy az a vonatkozó,(2.1, 2.2, 2.3) fejezetekből is kiderül, leginkább passzív, emlékoldalak, valamint digitális hagyatéki elemek és emlékek tárolásán keresztül nyújtanak lehetőséget a digitális örököse válóságra, valamint adott esetben az itt tárolt tartalmak törlésével a digitális halál elérésére. A digitális örököse válóság megvalósítása érdekében számos más lehetőség is rendelkezésre áll, nem feltétlenül a mainstream közösségi oldalakon keresztül. Számos startup és egyéb vállalkozás foglalkozik akár a közösségi oldalakéhoz hasonló emlékoldalak üzemeltetésével, vagy ezen túlmutatva olyan még kezdetlegesnek nevezhető mindclone-okkal és szoftverekkel, amelyek egy napon majd arra lesznek hivatottak, hogy az egyén biológiai halála után helyettesítsék őt itt a földön.

Álláspontom szerint a halhatatlanság szimbolikus formáján túlmutató, aktív interakciókra képes technológiák fejlesztése káros, és az erőforráspazarlás túl, hamis reményeket táplál az emberekben. Egy hús-vér ember lelkiületét gondolatait nem lehet helyettesíteni áramkörökkel és vezetékekkel még abban az esetben sem, ha ez azt jelentené, hogy mostantól 'Istenek' vagyunk. Magam részéről Zygmunt Baumann meglátását tartom iránymutatónak mely szerint:

„A halál értelmet ad az életnek.” (Baumann, 1992)

IRODALOMJEGYZÉK:

Bassett, Debra J. (2015): 'Who Wants to Live Forever? Living, Dying and Grieving in Our Digital Society'. Social Sciences, 4 (4):1127–1139 [file:///C:/Users/User/Downloads/socsci-04-01127%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/User/Downloads/socsci-04-01127%20(1).pdf) (letöltés: 2021. 11. 01.)

Baumann, Zygmunt, (1992): 'Survival as a social construct' '. Theory, Culture & Society, 9:1–36 idézi Jacobsen Michael Hviid. in. Postmortal Society Towards a Sociology of Immortality. 2017. Routledge. London, New York. (letöltés: 2021. 11. 06.)

Boxcryptor.com, (2021): <https://www.boxcryptor.com/en/blog/post/digital-legacy-who-inherits-files-and-accounts/> (letöltés: 2021. 10. 25.)

Buzás, Andrea, (2012): Az utolsó bejegyzés: gyászmunka és digitális hagyaték a közösségi médiában. Médiakutató 2012 tél. https://www.mediakutato.hu/cikk/2012_04_tel/02_digitalis_hagyatek/?q=digital+death#digital+death (letöltés: 2021. 10. 18.)

Digital Legacy Association (2021a): What are digital assets? <https://digitallegacyassociation.org/what-are-digital-assets/> <https://digitallegacyassociation.org/about/what-is-a-digital-legacy/> (letöltés: 2021. 10. 16.)

Digital Legacy Association (2021b): <https://digitallegacyassociation.org/about-us-2/> (letöltés: 2021. 10. 17.)

Digital Legacy Association, (2018): Digital Legacy Survey 2018. <https://digitallegacyassociation.org/wp-content/uploads/2019/11/Digital-Death-Survey-2018-The-Digital-Legacy-Association-1.pdf> (letöltés: 2021. 10. 19.)

Digital Legacy Association, (2021c): <https://digitallegacyassociation.org/Twitter-guide/> (letöltés: 2021. 10. 25.)

Digital Legacy Association, (2021d): <https://digitallegacyassociation.org/snapchat-tutorial/> (letöltés: 2021. 10. 25.)

Eletveg.hu, (2021): <https://eletveg.hu/hu/> (letöltés: 2021. 11. 06.)

Eter9, (2021): <https://www.eter9.com/> (letöltés: 2021. 11. 05.)

Facebook, (2021a): https://www.Facebook.com/settings?tab=account§ion=account_management&view (letöltés: 2021. 10. 22.)

Facebook, (2021b): <https://www.facebook.com/help/1568013990080948> (letöltés: 2021. 10. 22.)

Facebook, (2021c): <https://www.facebook.com/help/103897939701143> (letöltés: 2021. 10. 22.)

Facebook, (2021d): <https://www.facebook.com/help/150486848354038> (letöltés: 2021. 10. 22.)

Facebook, (2021e): <https://www.facebook.com/help/1518259735093203> (letöltés: 2021. 10. 22.)

Forbes (2021): Abigail Freeman: The Highest-Paid Dead Celebrities 2021. <https://www.forbes.com/sites/abigailfreeman/2021/10/30/the-highest-paid-dead-celebrities-2021/?sh=7751c2833839> (letöltés: 2021. 11. 05.)

Google, (2021a): https://myaccount.google.com/?rapt=AEjHL4NnvkOCNh7civw13-FDAPoAsnFl7iATZ-aggXQLxvyjxCYEWKcVmbDNhd0r8_wZgf6TFIkOYSc-LGP9WtpZrWsIlx1mQ (letöltés: 2021. 10. 24.)

Google, (2021b): https://myaccount.google.com/data-and-privacy?rapt=AEjHL4NnvkOCNh7civw13-FDAPoAsnFl7iATZ-aggXQLxvyjxCYEWKcVmbDNhd0r8_wZgf6TFIkOYSc-LGP9WtpZrWsIlx1mQ (letöltés: 2021. 10. 24.)

Google, (2021c): https://myaccount.google.com/inactive?continue=https%3A%2F%2Fmyaccount.google.com%2Fdata-and-privacy%3Frapt%3DAEjHL4NnvkOCNh7civw13-FDAPoAsnFl7iATZ-aggXQLxvyjxCYEWKcVmbDNhd0r8_wZgf6TFIkOYSc-LGP9WtpZrWsIlx1mQ&rapt=AEjHL4NnvkOCNh7civw13-FDAPoAsnFl7iATZ-aggXQLxvyjxCYEWKcVmbDNhd0r8_wZgf6TFIkOYSc-LGP9WtpZrWsIlx1mQ (letöltés: 2021. 10. 24.)

Google, (2021d): https://myactivity.google.com/myactivity?utm_source=help&pli=1 (letöltés: 2021. 10. 24.)

Google, (2021e): <https://myaccount.google.com/inactive?continue=https%3A%2F%2Fmyaccount.google.com%2Fdata-and-privacy> (letöltés: 2021. 10. 24.)

Google, (2021f): <https://support.google.com/accounts/answer/3036546?hl=hu> (letöltés: 2021. 10. 24.)

Google, (2021g): <https://myaccount.google.com/inactive?continue=https%3A%2F%2Fmyaccount.google.com%2Fdata-and-personalization%3Fhl%3Dhu&hl=hu> (letöltés: 2021. 11. 04.)

Grimm, Carsten és Chiasson, Sonia (2014): 'Survey on the Fate of Digital Footprints after Death'. https://www.ndss-symposium.org/wp-content/uploads/2017/09/03_1-paper.pdf (letöltés: 2021. 10. 18.)

Hobbs, William R.,- Burke Moria, (2017): Connective Recovery in Social Networks after the-Death of a Friend, Nature Human Behaviour. <https://www.nature.com/articles/s41562-017-0092>. (letöltés: 2021. 11. 05.)

Kearl, Michael C. (2017): The Proliferation of postselves in American civic and popular cultures. idézi Jacobsen Michael Hviid. in. Postmortal Society Towards a Sociology of Immortality. 2017. Routledge. London, New York. (letöltés: 2021. 11. 05.)

Lifton, Robert J. (1973): The sense of immortality: On Death and Continuity of Life. American Journal of Psychoanalysis, 33:3-15 idézi Jacobsen Michael Hviid. in. Postmortal Society Towards a Sociology of Immortality. 2017. Routledge. London, New York. (letöltés: 2021. 11. 06.)

MacNeil, Andie et al. (2021): Exploring the Use of Virtual Funerals during the COVID-19 Pandemic: A Scoping Review. <https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/00302228211045288> (letöltés: 2021. 10. 20.)

mipszi.hu, (2021): mindennapi pszichológia cikk <https://mipszi.hu/hir/161003-idosek-nem-fel-nek-kozossegi-mediator> (letöltés: 2021. 10. 22.)

Nansen, Bjorn (2015): Nansen, Bjorn, Michael Arnold, Martin Gibbs & Tamara Kohn (2015): 'The Restless Dead in the Digital Cemetery', in Christopher M. Moreman & A. David Lewis: szerk.: Digital Death: Mortality and Beyond in the Online Age. Santa Barbara, CA: Praeger

Öhman, Carl J.- Watson, David (2019): Are the dead taking over Facebook? A Big Data approach to the future of death online. Big Data és Society January–June 2019: 1–13 <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/2053951719842540> (letöltés: 2021. 10. 15.)

Pitsillides et al., (2012): Stacey Pitsillides, Janis Jefferies, Martin Conreen: Museum of the self and digital death. in Heritage and Social media. Szerk: Elisa Giaccardi. 2012 Routledge p.56. (letöltés: 2021. 11. 01.)

Rothblatt, Martine (2014): Virtually Human. The Promise-and the peril- of Digital Immortality. 2014. St. Martin press. New York. (letöltés: 2021. 11. 05.)

Saját felmérés (2021): Zagyva Benedek 2021. –között végzett felmérés. (2021. 10. 24-30)

Sisto, Davide, (2020): Online Afterlives, Immortality Memory and Grief in Digital Culture. 2020. MIT Press Cambridge, Massachusetts, London, England. pp. 23-135. (letöltés: 2021. 11. 05.)

Twitter, (2021): <https://help.twitter.com/en/rules-and-policies/inactive-twitter-accounts> (letöltés: 2021. 10. 25.)

Wikipédia, (2021): https://en.wikipedia.org/wiki/List_of_halls_and_walks_of_fame (letöltés: 2021. 11. 06.)

Zelena, András (2017): Veszteségkommunikáció az újmédia színterein. Médiakutató XVIII. évf. 1–2. szám 139-147. https://mediakutato.hu/cikk/2017_01_tavasz_nyar/09_vesztesegkommunikacio_az_ujmedia_szinterein.pdf (letöltés: 2021. 10. 20.)